

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vybrané problémy globálního rozvojového vzdělávání ve Výchově ke zdraví
Specific problems of Global development education in Health education

Magda Culková

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Miroslava Kovaříková, Ph.D.

Studijní program: B7507: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Pedagogika – Výchova ke zdraví

2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího práce s použitím uvedených zdrojů. Tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 3. 7. 2018

Magda Culková

Poděkování:

Děkuji PhDr. Miroslavě Kovařikové, Ph.D., za vedení mé bakalářské práce, cenné rady, ochotu a trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat za ochotu a vstřícnost všem respondentům.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se skládá z části teoretické a z části praktické. V teoretické části se zabývám vybranými problémy Globálního rozvojového vzdělávání. Představím definice Globálního rozvojového vzdělávání, cíle, principy a hlavní témata, která jsou ve vzdělávání žáků v globalizovaném světě důležitá. Ve druhé části práce vysvětlím pojmy, které se týkají Rámcových vzdělávacích programů, oblastí vzdělávání, klíčových kompetencí. Ve třetí části práce se zabývám vybranými globálními problémy, jako je chudoba, hlad, zdravotní stav, nerovnost ve vzdělání a nerovnoměrný přístup k nezávadné vodě. V praktické části bakalářské práce se zabývám zařazením Globálního rozvojového vzdělávání ve výuce. Dotazníkovou metodou zjišťuji, zda je vzdělávací obor Výchova ke zdraví vyučována aprobovaně a zda je na jednotlivých školách do výuky zařazena jako samostatný vzdělávací obor, nebo je její obsah zařazen do příbuzných vzdělávacích oborů. Zabývám se také tím, v jakých vzdělávacích oborech je GRV nejčastěji zapojeno do výuky a v kterých okrajově zjistit vztah Výchovy ke zdraví a GRV. Dalším cílem je zjistit, zda mají učitelé dostatečný přístup k materiálům, které se GRV zabývají, a jaké materiály nejčastěji využívají.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Globální rozvojové vzdělávání, voda, výživa, vzdělání, zdraví, životní úroveň

ABSTRACT

The bachelor thesis consists of a theoretical and a practical part. In the theoretical part I deal with selected problems of Global Development Education. I introduce the definitions of Global Development Education, its goals, principles and main themes which are important in the education of pupils in the globalized world. In the second part of the work I explain the terms related to Framework Educational Programs, education areas, key competencies. In the third part of the work I deal with selected global problems, such as poverty, hunger, health condition, education inequality, and unequal access to safe water. In the practical part of the work I deal with the inclusion of Global Development Education in teaching. By the questionnaire method, I find out if the Health Education is taught by a qualified teacher, and whether it is included at individual schools in teaching as a separate educational field, or its content is included in related education fields. I also deal with the educational areas in which GRV is most often involved in teaching, and then I identify the relationship between Health Education and GVR. Another goal is to find out if teachers have sufficient access to materials dealing with GRV, and what materials they use most often.

KEYWORDS:

Global Development Education, water, nutrition, education, health, standard of living

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 GLOBÁLNÍ ROZVOJOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ	8
1.1 Principy a cíle GRV	9
1.2 Hlavní témata GRV	12
2 GRV A JEHO VYMEZENÍ V RÁMCI RVP	14
2.1 RVP ZV	14
2.2 RVP pro gymnázia	16
2.3 GRV a průřezová témata	17
3 VYBRANÉ GLOBÁLNÍ PROBLÉMY	20
3.1 Klasifikace globálních problémů.....	20
3.2 Chudoba.....	21
3.3 Vzdělání.....	25
3.4 Nerovnoměrný přístup k nezávadné vodě	28
3.5 Výživa	31
3.6 Zdravotní stav.....	34
PRAKTICKÁ ČÁST.....	39
4 POPIS VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	39
4.1 Výzkumný problém, výzkumný cíl a výzkumné předpoklady.....	39
4.2 Metodologie výzkumu.....	39
4.3 Výzkumné šetření.....	40
4.4 Vyhodnocení předpokladů	60
5 DISKUZE.....	63
ZÁVĚR.....	65
POUŽITÉ ZKRATKY.....	66
SEZNAM LITERATURY	67
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	70
SEZNAM PŘÍLOH	72

ÚVOD

Rozhodnutí, které každý z nás denně dělá, může mít vliv na život lidí kdekoli jinde na světě. Globální problémy mají mnoho příčin a důsledků, které jsou vzájemně tak úzce propojené, že je někdy velmi těžké rozlišit, o které z těchto dvou jevů se jedná. Nerovnoměrné rozložení bohatství na světě se projevuje zcela odlišným způsobem života, kdy se v rozvinutých zemích mnohdy nesmyslně plýtvá potravinami a přírodními zdroji, které jsou pro život nezbytné, v rozvojových zemích každý den velké množství lidí kvůli nedostatku potravin a životně důležitých zdrojů strádají a umírají. Extrémní chudoba v mnoha oblastech sužuje životy lidí i dětí, které od útlého věku musí pracovat, aby zajistily rodinu na úkor svého vzdělání. Toto téma je v dnešní době čím dál více aktuální a právě Globální rozvojové vzdělávání představuje jeden z prvků, jak žáky na život v globalizovaném světě připravit.

Bakalářská práce se skládá z části teoretické a z části praktické.

V teoretické části se zabývám vybranými problémy Globálního rozvojového vzdělávání. Představím definice Globálního rozvojového vzdělávání, cíle, principy a hlavní témata, která jsou ve vzdělávání žáků v globalizovaném světě důležitá. Ve druhé části práce vysvětlím pojmy, které se týkají Rámcových vzdělávacích programů, oblastí vzdělávání, klíčových kompetencí. Ve třetí části práce se zabývám vybranými globálními problémy, jako je chudoba, hlad, zdravotní stav, nerovnost ve vzdělání a nerovnoměrný přístup k nezávadné vodě. Globálních problémů je velmi mnoho a tyto jsem vybrala právě z důvodu jejich nerovnoměrného rozložení v jednotlivých částech světa a propastného rozdílu mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi.

V praktické části bakalářské práce se zabývám zařazením Globálního rozvojového vzdělávání ve výuce. Dotazníkovou metodou zjišťuji, zda je vzdělávací obor Výchova ke zdraví vyučována aprobovaně a zda je na jednotlivých školách do výuky zařazena jako samostatný vzdělávací obor, nebo je její obsah zařazen do příbuzných vzdělávacích oborů. Zabývám se také, v jakých vzdělávacích oborech je GRV nejčastěji zapojeno do výuky a v kterých okrajově zjistit vztah Výchovy ke zdraví a GRV. Dalším cílem je zjistit, zda mají učitelé dostatečný přístup k materiálům, které se GRV zabývají a jaké materiály nejčastěji využívají.

TEORETICKÁ ČÁST

1 GLOBÁLNÍ ROZVOJOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ

V této kapitole uvedu základní terminologii Globálního rozvojového vzdělávání (dále GRV), jeho cíle, principy a hlavní témata.

Současný svět se velmi rychle mění, stále více dochází k propojení životů lidí, kteří jsou od sebe geograficky velmi vzdáleni, a tak i mnohé problémy či výzvy jsou spojeny se životem všech lidí. Svět, ve kterém všichni žijeme, je ale zároveň rozdělený velmi nerovnovážně, a to zejména mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi. GRV připravuje žáky na život ve světě, který je sice propojený, ale zároveň velmi problematický. Vzdělávání v této oblasti by mělo žákům s orientací v tomto světě pomoci a připravit na globalizovaný život (NÁDVORNÍK, O. a VOLFOVÁ, A., 2004).

Termín Globální rozvojové vzdělávání, který je specifický pro českou společnost, vznikl spojením dvou pojmů Global Education – Globální vzdělávání a Development Education – Rozvojové vzdělávání. Jedním z důvodů sloučení těchto dvou termínů bylo aktivní používání českou veřejností na úrovni odborné i laické. Druhým důvodem je upouštění od termínu Rozvojové vzdělávání a jeho nahrazování termínem Globální vzdělávání na mezinárodní úrovni (FORS, www.fors.cz/wp-content/uploads/2012/08/Narodni_strategie_GRV_2016_2017.pdf).

Jedna z prvních nejucelenějších a nejpropracovanějších definic GRV v České republice je považována definice organizace Člověk v tísni, která vznikla v rámci projektu Globální rozvojové vzdělávání: „Rozvojové vzdělávání je celoživotní vzdělávací proces, který informuje o životech lidí žijících v rozvinutých a v rozvojových zemích a seznamuje se souvislostmi mezi životy lidí na celém světě; usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které ovlivňují životy všech lidí; rozvíjí dovednosti a podporuje hodnoty a postoje, které umožňují lidem aktivně se podílet na řešení problémů na místní, regionální, národní a mezinárodní úrovni; směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření spravedlivějšího a trvale udržitelného světa, ve kterém jsou zdroje a moc rovnoměrněji přístupné“ (HOLCOVÁ, M., 2004).

Další definici GRV, kterou jsem vybrala, vznikla v rámci dokumentu Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011-2015 a v aktualizované podobě pro rok 2016-2017 Ministerstva zahraničních věcí ČR a zní: „*Globální rozvojové vzdělávání je celoživotní vzdělávací proces, který přispívá k pochopení rozdílů a podobností mezi životy lidí v rozvojových a rozvinutých zemích a usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které je ovlivňují. Rozvíjí dovednosti a podporuje vytváření hodnot a postojů tak, aby lidé byli schopni a ochotni aktivně se podílet na řešení lokálních a globálních problémů. Globální rozvojové vzdělávání směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život.*“ (MZV ČR, https://www.mzv.cz/file/612334/Narodni_strategie_globalniho_rozvojoveho_vzdelavani_p_ro_obdobi_2011__2015.pdf).

Varianty, které úzce spolupracují s organizací Člověk v tísni, se problematice GRV věnují od roku 2003. Jejich publikace Společný svět byla prvním didaktickým materiálem v Česku, který se věnoval zavádění témat GRV do výuky na školách a v roce 2005 se podílel na reformě českého školství a zahrnutí průřezových témat Multikulturní výchova a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. V této době vznikla definice GRV, která zní: „*Globální rozvojové vzdělávání připravuje žáky a studenty na život v současném propojeném světě. Důležité je, aby porozuměli tomu, co se děje v jejich bezprostředním okolí a co ovlivňuje jejich životy. Zároveň by měli umět své poznání a zkušenosti z každodenního života vidět v souvislostech s tím, co se odehrává jinde ve světě a být si vědomi toho, že naše jednání a chování (např. volba toho, co nakupujeme, jakým způsobem cestujeme, jak nakládáme s odpady atd.) může mít vliv i na lidi a životní prostředí jinde ve světě. A stejně tak my můžeme pocítit nebo zpozorovat změny způsobené událostmi v jiných koutech světa.*“ (VARIANTY, <https://www.varianty.cz/globalni-rozvojove-vzdelavani>)

1.1 Principy a cíle GRV

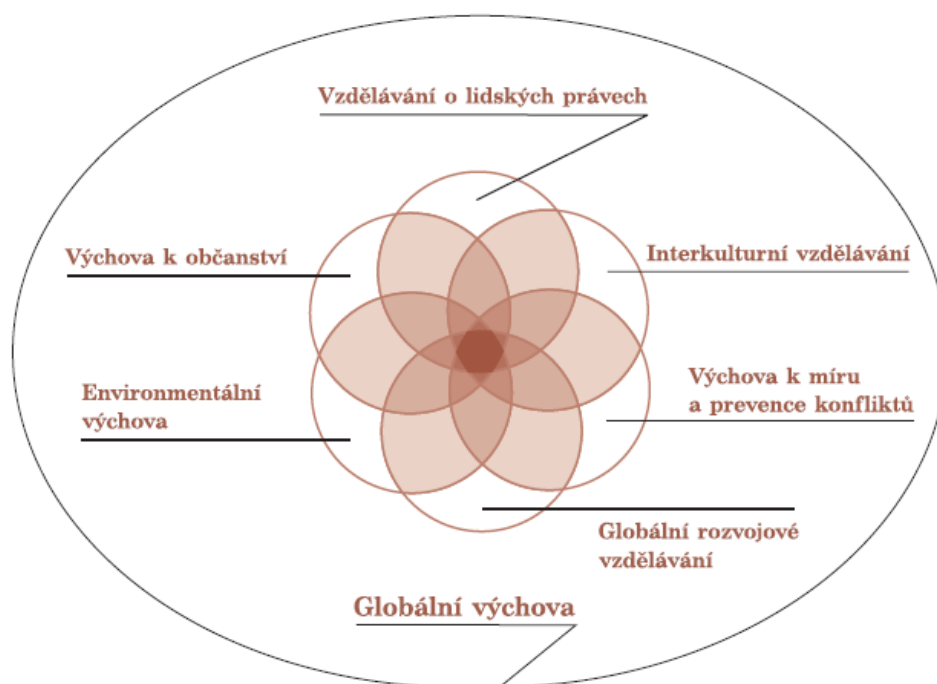
V této kapitole řeším jednotlivé principy a hlavní cíle GRV.

Pro dosažení cílů GRV je třeba při zavádění témat GRV do vzdělávacího procesu dodržet základní zásady a způsob jak s tématy pracovat. Mezi nejdůležitější principy GRV patří globální zodpovědnost, participace, solidarita, partnerství, vzájemná propojenost,

otevřenost a kritické myšlení, sociální spravedlnost a udržitelný rozvoj (GRV, <https://www.globalnirozvojovevzdelavani.cz/co-je-grv/definice-a-principy.html>).

Princip globální zodpovědnosti zahrnuje zodpovědnost jak za sebe, tak i za svět, ve kterém žijeme. Participací se rozumí účast na řešení problémů a konfliktů. Dalším principem je solidarita s lidmi, kteří žijí v obtížných podmínkách, a také ochota jim pomoci. Partnerství je bráno jako rovnocenné partnerství a spolupráce mezi aktéry státními i nestátními. Současný svět je třeba vnímat jako vzájemně propojený celek a hledat souvislosti mezi lokálním, regionálním i globálním děním. Otevřeným a kritickým myšlením v otevřeném a kritickém přístupu k informacím a názorům, být schopný udělat si morální úsudek a rozhodnout se na základě informovaného postoje. Princip aktivní podpory lidských práv a prosazování rovných příležitostí pro všechny k prosazení principu sociální spravedlnosti. Přizpůsobením svého životního stylu přispět ke zlepšení kvality životního prostředí pro příští generace (GRV, <https://www.globalnirozvojovevzdelavani.cz/co-je-grv/definice-a-principy.html>).

**Obrázek:
Globální
výchova**

Obrázek 1: Globální výchova

Zdroj: NÁDVORNÍK, O. A VOLFOVÁ, A., Společný svět, 2004

V obecném cíli rozvojového vzdělávání, tak jak ho definuje OSN, jde o to „*umožnit lidem, aby se podíleli na rozvoji své komunity, národa a celého světa. Takováto možnost vyžaduje kritické povědomí o místní, národní a mezinárodní situaci založené na porozumění sociálním, ekonomickým a politickým procesům.*“ (NÁDVORNÍK, O. a VOLFOVÁ, A., 2004)

Pike a Selby za hlavní cíle globální výchovy považují porozumění procesu vzájemné závislosti, rozvíjení dovednosti kritického myšlení, rozvíjení smyslu vlastního sebehodnocení a podporu úcty k druhým. Porozuměním pojmu mír jde o to snažit se předcházet konfliktům na úrovni osobní až mezinárodní, a pokud to není možné, naučit se konflikty řešit. Pochopit, jak vznikají předsudky, a naučit se s nimi bojovat. V neposlední řadě jde o pochopení pojmu lidská práva a podporu jejich dodržování (PIKE, G. a SELBY, D., 1994).

Hlavním cílem globálního rozvojového vzdělávání je vést žáky ke globální zodpovědnosti a připravit je na život v současném globalizovaném světě. Pike a Selby nabízí pět základních cílů, které vytváří u žáků globální vědomí za podmínky, že jsou souběžně plněny. Mezi tyto cíle patří uvědomění si systému, uvědomění si pohledu, pochopení vlastního vztahu k planetě, vědomí zapojení a připravenosti, vědomí procesu.

V uvědomění si systému jde o získání schopnosti systémového myšlení, na místo jednoduchého myšlení dosadit komplexní jevy a události, kdy vše se vším souvisí. Důsledky, které se stávají příčinami, se odráží v celém systému. Dále se jedná o porozumění systémové podstaty světa nejen na úrovni jednotlivce, ale na celosvětové úrovni. Pochopení problémů na úrovni časové ve vztahu k minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Za třetí jde o získání holistického pojetí vlastních schopností a možností, a proto je důležitým předpokladem vyváženost a vzájemné doplňování v oblastech duchovních, intelektuálních a tělesných.

V uvědomění si pohledu jde o to, že pohled na svět není jen jeden a že nelze užívat pouze svůj pohled na svět a interpretovat své myšlenky v hodnocení životního stylu, chování a hodnot druhých. Vždy je důležité brát v úvahu, že se jedná pouze o jeden úhel pohledu, který je závislý na věku, kultuře, národnosti, rase, pohlaví, třídě, náboženství, přesvědčení, ideologii a jazyku. Rozvíjením schopnosti přijímat i jiné pohledy dochází i k přehodnocení povahy problémů a jejich možnému řešení.

V pochopení vlastního vztahu k planetě jde o pochopení pojmů, jako jsou lidská práva či populační růst, a o seznámení se s různými názory na tyto problémy. Díky debatám nebo studiím je třeba si uvědomit, jaké jsou v dnešním světě globální podmínky, trendy a rozvoj. Také jde o pochopení pojmů spravedlnost, lidská práva a odpovědnost být schopný je sám aplikovat, a to v celosvětovém měřítku. Na vývoj současné globální situace je třeba i pohledu z budoucnosti, to je naučit se orientovat na budoucnost ve vztahu k naší planetě.

Ve vědomí zapojení a připravenosti jde o to, aby každý, kdo činí rozhodnutí, byl připraven na to, že rozhodnutí, které přijme, nebo činy, které vykoná jako jednotlivec i skupina, bude mít globální vliv na přítomnost i budoucnost. Jakékoliv rozhodnutí může mít vliv na životní podmínky lidí a životní prostředí jak nyní, tak i v budoucnu. Osvojením si schopností, které jsou důležité v politickém a sociálním jednání, se zefektivňuje účast v demokratických rozhodovacích procesech.

Ve vědomí procesu jde o to uvědomit si, že učení i osobní rozvoj je procesem celoživotním a každý nový pohled může být oživením, ale zároveň také může být riskantní (PIKE, G. a SELBY, D., 1994).

1.2 Hlavní témata GRV

V této kapitole uvedu hlavní témata GRV uspořádaná v oblastech vhodných pro začlenění do výuky.

Informační portál Globální rozvojové vzdělávání, který zároveň slouží jako podpora pro výuku GRV, dělí hlavní témata GRV na čtyři základní a ucelené oblasti:

1. Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa:
 - ekonomická globalizace včetně světového obchodu a etického spotřebitelství;
 - kulturní, sociální a politická globalizace;
 - migrace ve světě;
 - mezinárodní instituce;

2. Lidská práva:
 - základní lidská práva;
 - dětská práva a práva seniorů;
 - diskriminace a xenofobie;

- demokracie a dobré vládnutí;
- rovnost mužů a žen;

3. Globální problémy:

- chudoba a nerovnost;
- nízká míra vzdělanosti;
- zdravotní problémy;
- podvýživa a hlad;
- nedostatek nezávadné vody;
- životní prostředí;
- populační růst;
- konflikty a násilí;

4. Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce:

- rozvoj, jeho pojetí a kulturní podmíněnost;
- rozvojové cíle tisíciletí;
- historie, motivy, principy humanitární pomoci a rozvojové spolupráce;
- aktéři mezinárodní humanitární pomoci a rozvojové spolupráce;
- aktivity České republiky a EU v oblasti humanitární pomoci a rozvojové spolupráce;

(GRV, <https://www.globalnirozvojovevzdelavani.cz/co-je-grv/definice-a-principy.html>)

2 GRV A JEHO VYMEZENÍ V RÁMCI RVP

V této kapitole objasním jednotlivé termíny vztahující se ke státním a školním dokumentům, které jsou ve vzdělávání závazné. Zmíním Rámcové vzdělávací programy základního vzdělávání (dále RVP ZV) a Rámcové vzdělávací programy pro gymnázia (dále RVP G). Rámcovými vzdělávacími programy středoškolského vzdělávání se záměrně nebudu zabývat pro jejich nejednotnost v jednotlivých vzdělávacích oborech. Dále popíši jednotlivé kompetence, které by měli žáci po ukončení vzdělávání na jednotlivých typech škol zvládat. V podkapitolách se budu věnovat vybraným vzdělávacím oblastem a průřezovým tématům, která jsou vhodná k zařazení GRV do výuky.

RVP pro základní vzdělávání spolu s Národním programem vzdělávání (dále NPV) patří mezi státní kurikulární dokumenty. V NPV je vzdělávání vymezeno jako celek, v RVP jsou závazně vymezené jednotlivé rámce vzdělání, a to ve třech etapách – předškolní, školní a střední. Jednotlivé školy si dále vytvářejí své školní kurikulární dokumenty ve formě školních vzdělávacích programů (dále ŠVP), které odpovídají zásadám stanoveným v RVP a podle nichž je uskutečňováno vzdělávání na konkrétní škole (RVP ZV, 2005).

2.1 RVP ZV

V této kapitole popíši Rámcové vzdělávací programy základního vzdělávání, klíčové kompetence a vzdělávací oblasti.

RVP ZV vycházejí z koncepce celoživotního učení a ze strategie vzdělávání, kde jsou zdůrazněny klíčové kompetence, jejich vzájemné provázání s obsahem vzdělávání a schopností uplatnit dosažené vědomosti i dovednosti v běžném životě. Dále je v RVP formulována očekávaná úroveň vzdělání v jednotlivých etapách vzdělávání u všech absolventů. RVP dále podporuje autonomii škol v oblastech vzdělávání a odpovědnost učitelů za výsledky v této oblasti. RVP ZV je dokument, který je v určitých časových intervalech inovován podle potřeb společnosti, která prochází změnami, dále podle zkušeností učitelů, kteří pracují se ŠVP a v neposlední řadě podle měnících se potřeb a zájmů žáků (RVP ZV, 2005).

RVP ZV navazuje na RVP předškolního vzdělávání a jeho koncepce je výchozí pro RVP pro střední vzdělávání. Vymezuje to, co je ve vzdělávání nezbytné a společné v povinném školním vzdělávání jak základním, tak i v ročnících víceletých středních škol, které

odpovídají základnímu vzdělávání. Další vymezení se týká vzdělávacího obsahu, učiva a také očekávaných výstupů. Dále je zde specifikována úroveň klíčových kompetencí, kterou by měli žáci na konci základního vzdělávání dosahovat. Podporou komplexního přístupu k realizaci výuky, možností vhodného propojování, volby různých vzdělávacích postupů, odlišných metod a forem výuky ve shodě s individuálními potřebami žáků. Je závazný pro všechny střední školy při stanovování požadavků přijímacího řízení pro vstup do středního vzdělávání (RVP ZV, 2005).

Klíčové kompetence znamenají souhrn dovedností, schopností, vědomostí, postojů a hodnot, tak aby bylo dosaženo rozvoje osobnosti žáka a jeho uplatnění ve společnosti. Osvojování těchto kompetencí je dlouhodobý proces, který se prolíná ve všech etapách vzdělávání a pokračuje v průběhu života. K jejich utváření a rozvíjení směřují všechny aktivity, činnosti i obsah, které ve škole probíhají. Klíčové kompetence, které na konci základního vzdělávání žák zvládá, jsou kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní (RVP ZV, 2005)

RVP ZV je rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí podle vzdělávacího obsahu. Vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním, nebo více obory, které jsou si obsahově blízké. Mezi tyto oblasti patří:

- Jazyk a jazyková komunikace zahrnuje Obory Český jazyk a literatura a Cizí jazyk;
- Matematika a její aplikace zahrnuje tento obor;
- Informační a komunikační technologie zahrnuje tento obor;
- Člověk a jeho svět je vzdělávací obor pro 1. stupeň ZŠ zahrnuje tento obor;
- Člověk a společnost zahrnuje obory Dějepis a Výchova k občanství;
- Člověk a příroda zahrnuje obory Fyzika, Chemie, Přírodopis a Zeměpis;
- Umění a kultura zahrnuje obory Hudební výchova a Výtvarná výchova;
- Člověk a zdraví zahrnuje obory Výchova ke zdraví a Tělesná výchova;
- Člověk a práce je oblast, která je na 1. stupni ZŠ rozdělena na tematické okruhy Práce s drobným materiálem, Konstrukční práce, Pěstitelské práce a Příprava pokrmů, všechny tyto okruhy jsou pro školu povinné. Na 2. stupni ZŠ je tato oblast rozdělena do tematických okruhů Pěstitelské práce a chovatelství, Provoz a údržba domácnosti, Příprava pokrmů, Svět práce, Design a konstruování, Práce

s technickými materiály, zde je povinným tematickým okruhem Svět práce a minimálně dva další tematické okruhy, které škola realizuje v plném rozsahu.

(RVP ZV, 2005)

Témata GRV lze uplatňovat ve všech vzdělávacích oblastech, ale jeho obsah se nejvíce shoduje a uplatňuje v oblastech Člověk a jeho svět, Člověk a společnost a Člověk a zdraví (KOLEKTIV AUTORŮ, 2015).

2.2 RVP pro gymnázia

V této kapitole se budu zabývat RVP pro gymnázia (dále RVP G), jeho charakteristikou, klíčovými kompetencemi a vzdělávacími oblastmi.

RVP G stejně jako RVP ZV vychází ze strategie vzdělávání, důraz je kladen na klíčové kompetence a vzdělávací obsah. RVP G je určen pro tvorbu ŠVP pro čtyřletá gymnázia a vyšší stupně víceletých gymnázií. Základní úroveň vzdělání je určena pro všechny absolventy gymnázií a z toho musí vyplývat i ŠVP. Žáci na gymnáziu by měli na konci vzdělávání dosáhnout uvedených klíčových kompetencí, učiva a očekávaných výstupů. Závazná v tvorbě ŠVP jsou průřezová témata (RVP G, 2007)

Cílem vzdělávání na čtyřletých gymnáziích a vyšších stupních víceletých gymnázií je příprava žáků na profesní, občanský i osobní život se širokým obsahem vědomostí a klíčovými kompetencemi, které předpokládá RVP G. Vzdělávání na gymnáziích dále rozvíjí klíčové kompetence, které již žáci získali základním vzděláním. S přihlédnutím k různým schopnostem a osobním dispozicím jednotlivých žáků by i úrovně dosažených kompetencí měly být poměřovány s ohledem na jeho individuální možnosti. Mezi klíčové kompetence, které by si měli žáci na gymnáziu osvojit, patří kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanská a kompetence k podnikání (RVP G, 2007)

RVP G je rozdělen do osmi vzdělávacích oblastí a každá oblast obsahuje jeden, nebo více obsahově si blízkých vzdělávacích oborů:

- Jazyk a jazyková komunikace obsahuje obory Český jazyk a literaturu, Cizí jazyk a další cizí jazyk;
- Matematika a její aplikace obsahuje tento obor;
- Člověk a příroda obsahuje obory Fyzika, Chemie, Biologie, Geografie a Geologie;
- Člověk a společnost je oblast, která zahrnuje obory Společenskovědní a občanský základ, Dějepis a Geografii;
- Člověk a svět práce obsahuje tento obor;
- Umění a kultura obsahuje Hudební a Výtvarný obor;
- Člověk a zdraví zahrnuje obory Výchova ke zdraví a Tělesná výchova;
- Informatika a informační a komunikační technologie zahrnuje tento obor.

Stejně jako u základního vzdělávání lze témata GRV okrajově zařadit do všech vzdělávacích oborů. První vzdělávací oblastí, kde je přímá souvislost mezi vzdělávacím obsahem a GRV, je Člověk a příroda a vzdělávací obor Geografie. Druhou vzdělávací oblastí, kde jsou uplatňována témata GRV, je Člověk a společnost a vzdělávací obor Občanský a společenskovědní základ, ve kterém jsou obsažena témata Člověk ve společnosti, Občan ve státě, Občan a právo, Mezinárodní vztahy a globální svět. Dalším vzdělávacím oborem v této oblasti je Dějepis, který zvláště v tématu Soudobé dějiny objasňuje žákům důsledky mnoha rozhodnutí a vztahů v globálním měřítku. V oblasti člověk a zdraví je v současné době velmi důležité téma Ochrana člověka za mimořádných událostí (KOLEKTIV AUTORŮ, 2015).

2.3 GRV a průřezová témata

V této podkapitole se budu zabývat průřezovými tématy jak v základním vzdělávání, tak i na gymnáziích. Ve vztahu ke GRV se budu více věnovat průřezovým tématům Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech a Multikulturní výchově a jejich zařazení do vzdělávacích oblastí a oborů jak v základním vzdělávání, tak na gymnáziích.

Průřezová témata jsou neoddelitelnou součástí vzdělávání a v RVP zastupují okruhy aktuálních problémů, s kterými se v současném světě setkáváme. Ve všech průřezových tématech je obsažena jejich charakteristika a přínos pro osobnostní rozvoj žáka. Obsah průřezových témat je rozdělen do tematických okruhů. Každý okruh obsahuje nabídku jednotlivých témat, jejichž výběr a zpracování v učebních osnovách je v kompetenci školy.

Průřezová témata povinnou součástí školního vzdělávání a škola na 1. a 2. stupni základního vzdělávání i na gymnáziích musí všechna průřezová témata uvedená RVP ZV a RVP G zařadit do vzdělávání. V průběhu základního vzdělávání je škola povinna nabídnout žákům všechny tematické okruhy průřezových témat, ale jejich rozsah i způsob realizace určuje ŠVP. Průřezová témata lze integrovat do vzdělávacích obsahů různých vyučovaných oborů, nebo formou samostatného předmětu, projektů, seminářů atd. Účinnost průřezových témat je podmíněna propojením se vzdělávacím obsahem u jednotlivých vyučovacích předmětů (RVP ZV, 2005).

Mezi průřezová témata uplatňovaná ve výuce patří:

- Osobnostní a sociální výchova;
- Výchova v demokratického občana;
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech;
- Multikulturní výchova;
- Environmentální výchova;
- Mediální výchova.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (dále VMEGS) je jedním z průřezových témat, které se zabývá současnými globalizačními a rozvojovými procesy. Dochází k osvojování dovedností, hodnot a postojů, tak aby byl podporován rozvoj osobnosti žáků za sebe i za svět, ve kterém žijí (BELHOVÁ, M., SKALICKÁ, P. A SOBOTOVÁ, L., 2009).

V RVP ZV je VMEGS charakterizované jako téma, které podporuje globální myšlení a mezinárodní porozumění a tyto principy jsou rozvíjeny během celého základního vzdělávání. Přínosem k rozvoji osobnosti žáka je rozvoj vědomostí, které jsou potřebné k pochopení odlišností, a to jak v oblasti sociální a kulturní, tak na mezinárodní úrovni. Na 1. stupni základního vzdělávání je toto téma integrováno do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Na 2. stupni základního vzdělávání je toto téma integrováno hlavně do oblasti Člověk a společnost v oboru Výchova k občanství. Další vzdělávací oblasti vhodné k začlenění VMEGS jsou Člověk a příroda, Jazyk a jazyková komunikace, Informační a komunikační technologie, Umění a kultura a Člověk a zdraví (RVP ZV, 2005).

V RVP G je VMEGS zaměřené na globalizační a rozvojové procesy, globální problémy včetně jejich příčin i důsledků, humanitární a rozvojovou pomoc v kontextu historie

a současnosti, Situaci v Evropě a vzdělávání v Evropě i ve světě. Mezi nejvhodnější vzdělávací oblasti k zařazení VMEGS patří Člověk a společnost, a to v obou vzdělávacích oborech. V oboru Občanský a společenskovědní základ s GRV úzce souvisí témata mezinárodních vztahů a globální svět, druhým oborem je Dějepis. Ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda je téma VMEGS vhodná k zařazení v oborech geografie a biologie. Mezi další vzdělávací obory, kam je vhodné téma VMEGS zařadit je vzdělávací oblast Člověk a zdraví (RVP G, 2007).

Průřezové téma Multikulturní výchova je v dnešním světě velmi významné. Seznamuje žáky s životem lidí z odlišných kultur, jiných náboženských vyznání, ras a etnik, zároveň rozvíjí v žácích postoje, jako je tolerance, solidarita a spravedlnost a odstraňování předsudků a nepřátelství.

Tematické okruhy Multikulturní výchovy v RVP ZV obsahují témata Kulturní diference, Lidské vztahy, Etnický původ, Multikulturalita a Princip sociálního smíru a solidarity. Multikulturní výchova svými tématy blízká zejména vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a jeho svět na 1. stupni základního vzdělávání, ve 2. stupni vzdělávacím oborem Informační a komunikační technologie, Umění a kultura, Člověk a zdraví, z oblasti Člověk a příroda především vzdělávacího oboru Geologie (RVP ZV, 2005).

V RVP G je Multikulturní výchova rozdělena do témat Základní problémy sociokulturních rozdílů, Psychosociální aspekty interkulturality a Vztah k multilingvní situaci a ke spolupráci mezi lidmi z různého kulturního prostředí. Mezi vzdělávací obory, které s Multikulturní výchovou úzce souvisí, patří Český jazyk a literatura, Cizí jazyky, Dějepis, Občanský a společenskovědní základ a Geografie (RVP G, 2007).

3 VYBRANÉ GLOBÁLNÍ PROBLÉMY

V této kapitole uvedu klasifikaci globálních problémů a jejich dělení. V dalších kapitolách jsem vybrala globální problémy, které se netýkají pouze rozvojových zemí, ale celého lidstva. V textu zmíním problém chudoby, nerovnoměrného přístupu k nezávadné vodě, hladu a podvýživy, vzdělání a zdraví. Tyto problémy jsem rozdělila do několika podkapitol, ale vzhledem k tomu, že se jedná o jevy, které spolu úzce souvisí a nelze je popisovat odděleně, stejně jako nelze pro jejich provázanost jednoznačně určit, zda se jedná o příčinu či důsledek, prolínají se tyto problémy celou kapitolou.

3.1 Klasifikace globálních problémů

V následující kapitole objasním globální problémy a jejich dělení.

Přestože dělení globálních problémů je stále předmětem sporů, je obecně přijímáno dělení na tři skupiny:

- 1) Globální problémy intersociální, které se týkají lidstva za podmínek jeho soužití v různých ideologiích a při různě nastavených hodnotách. Dochází zde k vzájemnému působení odlišných společensko-sociálních a ekonomických systémů. Nejčastějšími problémy, které patří do intersociálních problémů, je odvracení světové války nebo jiných globálních konfliktů, které souvisí se zbrojením nebo bojem s terorismem, který je v současnosti stále více aktuální. K dalším problémům řadíme vztah mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi, sociální i ekonomickou zaostalost rozvojových zemí, globální zadluženost a její řešení a proměny mezinárodních vztahů v nově vznikajících podmínkách;
- 2) Globální problémy přírodně-sociální se odrážejí ve vztahu člověka s přírodou a tato skupina problémů vyplývá z narušených vazeb mezi přírodou a lidskou společností, kdy přírodní zdroje zůstávají konstantní oproti neustále se zvyšujícímu počtu obyvatel. Navíc vzrůstající ekonomika a dnešní styl života, který je v mnoha oblastech na světě konzumní tyto problémy zhoršují, nebo dokonce vyvolávají. Do těchto problémů patří problém ekologický, surovinový a energetický, populační a potravinový (nutriční);

- 3) Globální problémy antroposociální obsahují všechny problémy lidí týkající se oblasti sociální, kulturní a problémy povahy humanitárně etické. Antroposociální problémy lze také nazvat problémy budoucnosti člověka. Jejich příčinou je sám člověk, jeho vztah k životním a sociálním podmínkám, které vytváří. Do této oblasti problémů řadíme různé druhy nerovnoměrného přístupu například ke vzdělání, ke zdravotní péči, k lidským právům, k bydlení a mnoho dalších (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010).

3.2 Chudoba

Chudoba provází lidskou společnost od počátků, sociální rozdíly a nerovnost mezi lidmi existovaly vždy. To, co se však mění, je náhled na chudobu. Historicky prvním obdobím, kdy začala být chudoba brána jako problém, bylo osvícenství. V této době začaly vznikat první myšlenky o lidské individualitě a důstojnosti, první hnutí za sociální reformy, kampaně proti otroctví a další humanistické myšlenky, díky nimž se na nerovnoprávnost a chudobu začalo pohlížet jako na jevy, které by měly být zmírněny a odstraněny (NÁDVORNÍK, O. a VOLFOVÁ, A., 2004). Navzdory propojení současného světa rozdíly zůstávají, jednotlivé země jsou rozděleny do dvou skupin. První skupinu tvoří země průmyslově vyspělé a druhou skupinou jsou země rozvojové (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010).

Podle výše uvedené klasifikace lze chudobu zařadit jak do skupiny antroposociálních problémů, tak i do skupiny problémů intersociálních. Můžeme ji také označit jako jev, který člověka úzce spojuje s budoucností ve vztahu ke společenským a životním podmínkám, které jsou člověkem samotným vytvářeny na globální úrovni bez rozdílů zemí, ale i přesto chudobou trpí nejvíce lidé v rozvojových zemích (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010). Chudoba je označením pro vše, co zabraňuje lidem žít plnohodnotný život, není známkou pouze nedostatečného příjmu, ale i možností zdravotní péče, vzdělání a přístupu ke službám (NÁDVORNÍK, O. a VOLFOVÁ, A., 2004).

S chudobou se setkáváme jak na úrovni mezinárodní, tak i na úrovni národní. Její podmíněnost je z části subjektivní, a z části objektivní. Objektivní podmíněnost chudoby vychází z vymezení na absolutní, nebo relativní (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010). Chudoba relativní může být definována pouze ve vztahu k referenčním skupinám. Pokud má nízký důchod člověk z rozvinuté země, je chudý vzhledem ke zbývajícím částem

společnosti, ale oproti obyvateli subsaharské Afriky bude bohatý (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010). Relativní chudobu jedince tak lze zhodnotit jako stav relativní deprese ve vztahu k ostatním jedincům v téže společnosti (SKALICKÁ, P. a BLAŽKOVÁ, B., 2012).

Absolutní chudoba vymezuje stav, kdy člověk žije pod hranicí chudoby, protože celková výše jeho příjmů nestačí k uspokojení jeho základních potřeb (NÁDVORNÍK, O. a VOLFOVÁ, A., 2004). Světovou bankou je absolutní chudoba definována jako „*absolutní zhoršování postavení nejnižších důchodových skupin obyvatelstva, jako životní situaci, která je charakterizována podvýživou, negramotností a nemocemi, vymykající se jakékoli definici lidských podmínek důstojného života*“ (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010). V roce 1990 byla Světovou bankou stanovena celosvětová hranice extrémní chudoby, extrémní chudobou byl označen příjem, který dosahoval částky 1 USD na osobu na den, v roce 2008 byla tato hranice zvýšena na 1,25 USD (EXNEROVÁ, V. a VOLFOVÁ, A., 2008 – www.rozvojovka.cz/chudoba). *S příjmem 1 USD na osobu a den dnes žije na světě pětina obyvatel, to je asi 1,2 miliardy osob. Dalších 2,8 miliard lidí žije z příjmů od 1 do 2 USD na osobu a na den. Celkem 4 miliardy lidí na Zemi žijí v absolutní, nebo extrémní chudobě. V rozvojových zemích je možnost přežití za těchto podmínek důsledkem rodinné solidarity, tradic a hospodaření v komunitách.* (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010).

Rozložení absolutní chudoby ve světě je velmi nerovnoměrné. Chudobu jako globální problém potvrzuje i nerovnoměrné rozložení uvnitř jednotlivých zemí (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010). Absolutní chudoba se týká i zemí vyspělých. Asi 100 milionů lidí žije v chudobě, jejíž příčiny jsou různé. Častou formou chudoby ve vyspělých zemích je bezdomovectví, které může být zapříčiněno mnoha faktory z oblasti sociální, ekonomické i zdravotní. V těchto případech je ale velmi těžké odlišit chudobu absolutní od extrémní (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010).

Peter Townsend definoval chudobu ve svém výzkumu, který provedl ve Velké Británii, jako neschopnost člověka žít na určité úrovni a účastnit se běžného společenského dění, které je ve společnosti, kde žije běžné.

Indický antropolog J. S. Jodha, který prováděl výzkum mezi farmáři a vesničany v indickém Radžastánu, uvádí, že vyšší příjem nebyl u místních lidí prioritou a byl uváděn až na dalších místech žebříčku. Naopak vzdělání a zdravotní péči pro své děti uváděli

zdejší lidé jako nejdůležitější. Výsledkem výzkumu byl fakt, který vstoupil do povědomí jako Jodhův paradox a vyplýval ze zjištění, že snížením příjmu, ale zlepšením situace v oblastech zdravotní péče a vzdělání se lidé cítili bohatší než dříve. Chudobu nelze tedy chápat pouze jako nedostatek příjmu, ale je nutné na ni nahlížet jako na jev, který se týká celé společnosti. V rozvojových zemích mnohdy lidé jídlo nenakupují, ale pěstují, a protože tamní život často funguje na bázi komunit, ve kterých je pomoc a podpora jedním ze základních principů, odměny bývají většinou jiné než finančního charakteru (NÁDVORNÍK, O. a VOLFOVÁ, A., 2004).

Dalším, kdo se výzkumem chudoby zabýval, je ekonom a nositel Nobelovy ceny Amartya Sen. V jeho pojetí nespočívá chudoba v nedostatku příjmů, ale v neschopnosti žít plnohodnotný život, která je způsobena nedostatečnou dostupností ekonomických prostředků na zkvalitnění svého života. Na základě Senových idejí byl Rozvojovým programem OSN vytvořen Index lidského rozvoje (NÁDVORNÍK, O. a VOLFOVÁ, A., 2004).

Index lidského rozvoje je používán k vyjádření životní úrovně v jednotlivých zemích, je označen zkratkou HDI z anglického termínu Human Development Index. Smyslem HDI je zmapovat sociální a ekonomické aspekty rozvoje. Očekávaná délka života, průměrný příjem a vzdělání dospělé populace jsou 3 veličiny, podle kterých se tento index stanovuje. Naměřené hodnoty se pohybují od 0 do 1, kdy 0 odpovídá nejnižšímu stavu a 1 stavu nejvyšší možné rozvinutosti země (VARIANTY, <https://www.varianty.cz/slovnicek-pojmu/58-index-lidskeho-rozvoje-human-development-index-8211-hdi>).

Jednou z cest, jak chudobu odstranit, je odstranění příčin. Tomáš Tožička příčiny chudoby dělí do několika kategorií, které zde uvedu:

- Politické příčiny, jejichž nejvíce viditelným problémem jsou ozbrojené konflikty;
- Korupce vnitropolitická i ze strany zahraničních investorů, tolerance autoritářských a diktátorských režimů, v jejichž pozadí stojí hospodářské zájmy;
- Porušování lidských práv v oblasti práce a z nich plynoucí výhody nadnárodním firmám;
- Ekonomické příčiny a závislost rozvojových zemí na bohatých ekonomikách, nepříznivé podmínky pro dovoz i vývoz zboží;

- Zadluženost rozvojových zemí, nízké ceny přírodních zdrojů a surovin rozvojových zemí na světových trzích;
- Vysoká nezaměstnanost a nedostatek kvalifikovaných pracovních sil;
- Dopravní a technická infrastruktura ve špatném stavu;
- Demografické příčiny, do nichž patří vysoký populační vývoj rozvojových zemí, neexistující sociální systém, nedostatečná zdravotní péče, kulturní a náboženské tradice, nerovné postavení žen ve společnosti;
- Znečištění zdrojů pitné vody a ovzduší ve velkých městech.

(TOŽIČKA, T., 2008)

Jednou z příčin chudoby je populační exploze v rozvojových zemích. Ideální stav věkové pyramidy je vyrovnanost ve složce předproduktivní, produktivní a postproduktivní. Jeníček a Foltýn upozorňují na nevyváženost této složky v rozvojových zemích: *„Pyramida rozvojových zemí je typická výskytem obyvatelstva v předproduktivním věku. Z toho rozložení vznikají závažné problémy. Nelze se tedy divit kolapsu sociální péče.“* (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010). Zvyšující se počet obyvatel není problém pouze několika zemí, ale patří mezi problémy celosvětové. Jeníček s Foltýnem vnímají časové a demografické vymezení nárůstu obyvatel nerovnoměrně ve všech aspektech: *„K obrovskému nárůstu obyvatel světa došlo v posledních 200 letech v různých částech světa a v nestejnou dobu. Dnes je tento stav nejpatrnější v rozvojových zemích.“* (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010). Při hodnocení světové populace s ohledem na věk je velký rozdíl mezi rozvojovými a vyspělými zeměmi. V rozvojových zemích převažují mladí lidé, kteří mají velmi brzy své vlastní děti, a tím vzrůstá počet obyvatel. Stálý nárůst obyvatel rozvojových zemí je označen termínem Demografická exploze třetího světa. Naopak ve vyspělých státech roste počet starších obyvatel a v Evropě i v Severní Americe začne obyvatel pomalu ubývat (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010). Tempo přirozeného vývoje dnešní populace je velmi různorodé. V některých zemích, hlavně asijských, se díky antipopulační politice podařil pokles, ale v jiných státech nadále jedna žena porodí 7 a více dětí (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010). Africké státy mají ke kontrole porodnosti velmi váhavý přístup. Tamní ženy rodí jedno dítě za druhým, přičemž je už předem dáno, že jejich děti čeká život v bídě a hladu za předpokladu, že se vůbec dospělosti dožijí. Velké množství afrických dětí se nedožije pátých narozenin, denně umírá 25 tisíc kojenců a 14 tisíc dětí ve věku od jednoho do čtyř let. Každý čtvrtý

Afričan trpí hladem a podvýživou. Jeden z hlavních faktorů, který by přispěl k ovlivnění růstu populace, je posílení postavení žen ve společnosti, respektive odstranění jejich nerovného přístupu ke vzdělání a dostupnost informací v oblasti sexuálního chování a reprodukčního zdraví (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010). Chudoba je jedním z hlavních důvodů, proč mají lidé v rozvojových zemích více dětí. V chudých státech neexistuje sociální, důchodové či zdravotní zajištění, a tak se rodina stává jedinou pojistkou pro staré nebo nemocné a s každým dítětem se tato šance zvyšuje. Často jsou děti považovány za levnou pracovní sílu jak v zemědělství, tak i v továrnách, kde pracují v nelidských podmínkách a za minimální mzdu (NOVÁČEK, P., 2010).

Nepracuje-li správně sociální systém, nelze se ze začarovaného kruhu chudoby vymanit. Jeho nesprávné nastavení je důvodem chudoby, nestability, epidemií a válečných konfliktů v rozvojových zemích. Chudoby a beznaděje lidí využívají fanatici a extremisté, kteří na celé situaci těchto lidí parazitují a mnohdy tyto obyvatele ovládají (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010).

3.3 Vzdělání

V této podkapitole uvedu příčiny a důsledky nerovnoměrného přístupu ke vzdělání.

Podle deklarace OSN patří přístup ke vzdělání mezi základní lidská práva. Právě vzdělání je jednou z možností, jak se vymanit z chudoby. Mnoho dětí z rozvojových zemí do školy nenastoupí, nebo ji nedokončí z mnoha důvodů. Mezi nejčastější důvody patří špatná ekonomická situace rodiny, péče o mladší sourozence, v případě dívek je často důvodem předčasné těhotenství (TOŽIČKA, T., 2008). Dalšími důvody, díky nimž se nedaří v rozvojových zemích snižovat negramotnost, jsou vysoké náklady na vzdělání, pomoc dětí v domácnosti nebo v rodinném hospodářství a také různé pověry, které se týkají především vzdělání dívek (NOVÁČEK, P. 2010).

Častou příčinou nevzdělanosti v rozvojových zemích je chudoba a vzdělávací systém. Pro chudé rodiny jsou náklady na vzdělání dětí velmi nákladné a platbu školného, uniformy, pomůcek do školy, ale i příspěvky na platy učitelů a provoz školy, které se v těchto zemích většinou rodiče platí už od základních škol, si mnoho z nich nemůže dovolit. Pokud má rodina volit, zda pošle do školy dceru, nebo syna, většinou dá přednost synovi, protože ten i jako dospělý zůstává součástí rodiny (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010).

Dalším důvodem je nerovnoměrné rozmístění škol a velká vzdálenost školy od bydliště dítěte. Mnohdy cesta do školy a ze školy zabere dítěti i několik hodin času, pro mnoho dětí je vzdálenost nepřekonatelná a do základní školy nenastoupí vůbec. Pomoc v domácnosti a na rodinných hospodářstvích je další příčinou, která brání dětem ve vzdělávání. Další skupinu tvoří děti, které do základní školy nastoupí, ale z nejrůznějších důvodů předčasně odcházejí a školu nedokončí. Důvodem pro nedokončení základního vzdělávání je často onemocnění nebo smrt jednoho z rodičů, které s sebou přináší i zhoršení finanční situace rodiny. V případě ztráty jednoho nebo obou rodičů zůstává potom na starších dětech povinnost starat se o mladší sourozence, nebo začít vydělávat peníze na pokrytí životních nákladů. V případě dívek jsou příčinou předčasného ukončení základního vzdělávání předčasná těhotenství. V oblasti subsaharské Afriky školu nedokončí 44 % ze všech dívek, v rozvojových regionech potom téměř 20 % dětí. (TOŽIČKA, T., 2008).

Vzdělání je také považováno za velmi důležitý faktor při snižování porodnosti v rozvojových zemích. Prodloužením školní docházky do 15 let věku dítěte dojde ke zvýšení věku pro vstup do manželství. Vzdělané ženy dosahují kromě mateřské úlohy i intelektuálních schopností v oblastech, které ovlivňují život jejich rodin a hlavně dětí. Přestože počet lidí, kteří se ve škole nenaučili číst a psát, má na celosvětové úrovni sestupnou tendenci, negramotných lidí je stále je na světě odhadem 875 milionů. Z tohoto celkového počtu negramotných tvoří dvě třetiny ženy. Hlavní příčinou, proč dívky navštěvují školu v menší míře než chlapci, nebo školu předčasně opouštějí, je chudoba. Dítě chodící do školy znamená v mnoha oblastech na světě ztrátu příjmů pro rodinu, nebo ztrátu pracovní síly. V zemích, kde nefunguje důchodový systém, potom děti znamenají pro rodiče záruku, že se o ně postarají (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010).

Dětská práce je velmi častou příčinou nedostatečného vzdělání dětí z rozvojových zemí. Pracující děti jsou připraveny o možnost vzdělávat se, v dospělosti se potom stávají negramotnou a levnou nekvalifikovanou pracovní silou. Při výkonu práce dětmi je velmi často ohroženo i jejich zdraví. *„Dětská práce zahrnuje všechny formy práce, které jsou vykonávány dětmi mladšími 14 let a které jsou škodlivé pro jejich psychické zdraví a vývoj a brání jim ve školní docházce bez ohledu na to, zda dítě za tuto práci dostává mzdu“* (STOP DĚTSKÉ PRÁCI, 2015 -www.stopdetskepraci.cz/co-je-to-detska-prace/fakta/).

Příčiny, proč děti místo docházky do školy pracují, jsou různé. Mezi nejčastější příčiny, které spolu mnohdy úzce souvisí, patří chudoba, nastavení vzdělávacího systému, vliv rodiny, poptávka po dětské práci a hodnoty a postoje v dané společnosti (VENCBAUEROVÁ, K. a SRB, O., 2012, online).

Zpráva, kterou vydala v září 2017 ILO, odhaduje počet pracujících dětí na 152 milionů. Z tohoto celkového počtu pracuje 64 milionů dívek a 88 milionů chlapců. Nejpočetnější skupinou pracujících dětí podle věku jsou děti od 5 do 11 let, kteří tvoří 48 % z celkového počtu pracujících dětí. Druhou skupinou 28 % pracujících dětí jsou děti ve věku 12-14 let a 24 % pracujících dětí ve věku 15-17 let tvoří třetí skupinu. Podle charakteru práce 70,9 % dětí pracuje v zemědělství, 11,9 % ve službách a 17,2 % v továrnách. Oblast s největším procentem pracujících dětí je Afrika, zde pracuje 19,6 % dětí, v dalších regionech jsou procenta pracujících dětí nižší (Asie a Pacifik je to 7,4 % dětí, v Americe 5,3 % dětí, v Evropě a střední Asii 4,1 % dětí, v arabských státech Blízkého východu 2,9 % dětí). V celosvětovém měřítku dochází k poklesu počtu dětí, které dětskou práci vykonávají, z 245,5 milionu v roce 2000 na 152 milionu v roce 2016. V případě nebezpečné práce došlo k poklesu z 170,5 milionu v roce 2000 na 72,5 milionu v roce 2016. Mezi oblastmi, kde nejvíce dětí vykonává nebezpečnou práci, patří Afrika, Asie a Pacifik. V Asii a v Pacifiku pomalu pracujících dětí ubývá, v subsaharské Africe se naopak počet pracujících dětí zvyšuje. (ILO, 2017).

Dalším z problémů je tzv. dětský voják. Na konferenci UNICEF byl v roce 1997 definován jako *„každá osoba mladší 18 let, která je součástí jakýchkoliv regulérních nebo neregulérních ozbrojených sil či ozbrojených skupin, v jakékoliv roli, včetně kuchařů, poslíčků, zvědů a ostatních, kteří nejsou rodinnými příslušníky. Definice zahrnuje dívky rekrutované za účelem sexu a nuceného manželství. Nevztahuje se tedy pouze na děti se zbraněmi.“* (VENCBAUEROVÁ, K. a SRB, O., 2012, online).

V zemích, kde probíhá konflikt je problémem přístup ke vzdělání dětí bez rozdílu pohlaví. V těchto oblastech je do konfliktu mnoho dětí začleněno jako dětské vojáky (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010). Dětské vojáky jsou začleněni jako přímí aktéři do bojových konfliktů, nebo jsou využíváni k různým pomocným úkolům jako zvědové či strážci. Nemalou část dětských vojáků tvoří dívky, které často pracují jako služky v domácnostech velitelů, nebo se stávají jejich manželkami. Mladší děti bývají velmi často zneužívány pro svou manipulovatelnost, rychlé osvojení bojových dovedností, nízké náklady na stravu

i žold. Dalším důvodem je i snížená schopnost nepřátel s dětmi bojovat a zabíjet je. Mezi děti, které jsou odvodem nejvíce ohroženy, patří ty, které žijí bez rodiny, pochází z minoritních skupin, jsou vyloučené ze sociálních nebo ekonomických důvodů a děti, které žijí v oblastech zasažených konfliktem (NOVÁČEK, P., 2010).

3.4 Nerovnoměrný přístup k nezávadné vodě

Voda patří mezi nejdůležitější podmínky pro vznik a rozvoj života, žádný pozemský živý organismus nemůže bez vody existovat. Voda hrála nezastupitelnou roli při formování lidské civilizace. První velké civilizace vznikly na březích řek a lidé se brzy naučili využívat vodu na zavlažování svých polí (MOLDAN, B., 2015). Voda je přírodní bohatství, které udržuje vhodné životní prostředí a podporuje lidskou existenci, ale už dnes je na světě mnoho míst, kde je nedostatek vody velký problém a do budoucna může být nedostatek vody příčinou rizika a zranitelnosti i v oblastech, které zatím tyto problémy neřeší.

Povrch planety je ze 70 % pokryt vodou, z toho 97,2 % je slané vody, 2,5 % sladké vody v ledovcích, 0,009 % vody je sladkovodních jezerech, 0,0001 % ve vodních tocích a zbytek vody je v půdě a v podzemí (NOVÁČEK, P., 2010).

Voda je nevyčerpatelný a obnovitelný zdroj, na mnoha územích je jí však nedostatek, nebo je zcela nepřístupná. Její nedostatek souvisí s nerovnoměrným výskytem, s ubýváním vodních zdrojů na Zemi a se znečišťováním povrchových i podzemních vod využitelných jako zdroje pitné vody. Například Střední východ má pouze 1 % světových zásob pitné vody, které mezi sebou sdílí 5 % světové populace (ROZVOJOVKA, 2016). Vodní zdroje ubývají nebo se snižuje jejich vydatnost i vlivem nadměrného čerpání a stavbou přehrad.

Přístup k pitné a nezávadné vodě patří dnes k problémům na mezinárodní i lokální úrovni. Na počátku 21. století jsou vyhlídky lidského rozvoje ohrožovány prohlubující se globální krizí z nedostatku vody. Podle Human Development Report, který v roce 2006 vydala OSN, není hlavní příčinou této krize nedostatečné množství vody, ale chudoba, moc a nerovnost mezi lidmi (UNDP, 2006). K nezávadné pitné vodě nemá přístup 1,2 miliardy a 2,6 miliard lidí nemá přístup k odpovídajícím hygienickým zařízením lidí. Každý člověk na planetě by měl mít přístup ke zdrojům, které jsou nezbytné na uspokojení základních životních potřeb. U vody to znamená mít alespoň dvacet litrů nezávadné vody na osobu

a den. Každoročně zemře více jak 1,5 milionů dětí do 5 let na onemocnění, která jsou způsobena špatnou kvalitou vody (UNDP, 2006).

Rozložení světových zásob vody je velmi nerovnoměrné. Pitná voda představuje pouze necelá 3 % světových zásob vody, z toho více jak dvě třetiny jsou obsaženy v ledocích. Člověk má tedy přístup k necelému 1 % pitné vody. Dostatečný přístup k vodě lze definovat jako dostupnost k nejméně dvaceti litrům vody na osobu za den ze zdroje vzdáleného do 1 km od místa bydliště. Z tohoto hlediska patří mezi nejrizikovější oblasti Střední východ, jižní Asie a subsaharská Afrika. Lidé žijící v rozvojových zemích spotřebují v průměru 10 litrů vody na osobu a den. Ve Velké Británii je spotřeba vody na osobu a den v průměru 135 litrů a ve Spojených státech amerických dokonce 350-650 litrů. Cena vody v rozvojových zemích je velmi vysoká a mnohdy lidé za vodu zaplatí více než čtvrtinu příjmů (MOLDAN, B., 2015). Naproti tomu ve vyspělých státech se vodou mnohdy nesmyslně plýtvá a je využívána tam, kde by stačila voda užitková.

Podíl na celosvětových zdrojích sladké vody v Africe je 9 %, z čehož asi 15 % tvoří podzemní zdroje. Rozložení zásob pitné vody v Africe je však velmi nerovnoměrné, největší koncentrace vody je kolem řek Nil, Niger a Zambezi a jezera Čad. Nejhůře jsou na tom země severní Afriky. K nezávadným vodním zdrojům má přístup pouze 47 % venkovské populace a 85 % městské populace subsaharské Afriky (NOVÁČEK, P., 2012). Dostupnost pitné vody je zde také silně ovlivněn populačním růstem, nedostatkem srážek a změnou klimatu.

Hroživá je situace v Etiopii, kde lidé často pijí kontaminovanou vodu z kaluží, protože jinou nemají. Podle údajů UNICEF tu nemá k pitné vodě přístup ani polovina z celkového počtu 85 milionů obyvatel. Typická spotřeba vody na etiopském venkově se pohybuje kolem 10-15 litrů na osobu a den (HOKROVÁ, M. Cena vody vše o globálním problému nedostatku pitné vody, www.rozvojovka.cz). Dalších 14 afrických států trpí vážným nedostatkem vody a do roku 2025 k nim pravděpodobně 11 dalších přibude.

V Latinské Americe a Karibiku jsou rozdílná klimatická pásma, a proto je zde také nerovnoměrné rozložení zásob pitné vody. Ačkoliv tento region disponuje 28 % světových zdrojů sladké vody, nemá 80 milionů lidí přístup k nezávadné pitné vodě. 120 milionů lidí nemá vyřešený problém s odpadní vodou, což způsobuje velké potíže ve velkoměstech, jako je Mexico City, Bogota, Sao Paulo či Buenos Aires (NOVÁČEK, P., 2010).

Situace se v jednotlivých státech liší. Například v Uruguayi se k pitné vodě dostane bez obtíží 100 % obyvatel, oproti tomu na Haiti jenom 54 % obyvatel. V přepočtu na obyvatele je spotřebovááno nejvíce pitné vody v Argentině a v Chile, kde jsou zásoby pitné vody v současné době dostačující (www.studentsummit.cz).

Nejvyšší spotřebu vody má Severní Amerika, kde je při výrobě každé kilowatthodiny elektřiny v elektrárnách spotřebováno průměrně 100 litrů vody na chlazení. Po zemědělství jsou elektrárny největším odběratelem vody. Ve vodních zdrojích jsou navíc měřitelné zbytky rozpuštěných léků, hormonů a pesticidů, které jsou stabilní vůči rozkladu a ani čističky vod je nedovedou účinně odstranit (NOVÁČEK, P., 2010).

V Asii a v Tichomoří je nejnižší spotřeba vody na osobu a rok. V asijsko-tichomořské oblasti nemá přístup k nezávadné pitné vodě téměř 60 % lidí. V Číně, kde žije 20 % světové populace, je pouze 7 % světových zásob pitné vody. Více než dvě třetiny vody je využíváno v zemědělství, ale již 60 % zemědělsky obdělávaných ploch dnes trpí akutním nedostatkem vody. 75 % zdrojů pitné vody je znečištěno a více než 100 velkých čínských měst pociťuje nedostatek vody (NOVÁČEK, P., 2010).

Státy Blízkého východu mají největší nedostatek pitné vody v důsledku subtropického klimatu, velkého nárůstu počtu obyvatel a vlády nedemokratických režimů. Nejhorší situace je v Kuvajtu, kde připadá na osobu průměrně 10 litrů vody ročně, ve Spojených arabských emirátech 58 litrů a v Kataru 94 litrů.

V současné době se v Evropě nachází velké zásoby vody. To se však má v blízké budoucnosti změnit. 42 % vody se spotřebuje v zemědělství, 22 % v průmyslu, 18 % při výrobě elektrické energie a 18 % vody na pití. Problémy s nedostatkem vody už dnes pociťují lidé na Maltě, na Kypru, ve Španělsku, v Itálii a v určitých regionech dalších zemí. U přímořských států, jako například Itálie, Španělsko nebo Turecko, je navíc kvalita vody ovlivněna pronikáním slané mořské vody do podzemních zásob sladké vody (NOVÁČEK, P., 2010).

Důsledky nerovnoměrného přístupu k nezávadné pitné vodě se projevují ve všech oblastech života a ovlivňují veškeré aktivity člověka. To se týká nejen zdraví, ale například i vzdělání. Bez vody mohou lidé žít maximálně 3-5 dní, a proto v oblastech, kde se nenachází dostatečné množství nezávadné vody, se lidé obrací i na nekvalitní zdroje vody. To způsobuje vážná onemocnění, často i smrt. Každoročně zemře více než 5 milionů lidí kvůli nedostatkům pitné vody, nebo na nemoci, které jsou způsobeny její zavadností.

Mezi nejčastější nemoci, které jsou způsobeny právě závadnou vodou, patří cholera, průjem, břišní tyfus a skvrnitý tyfus, ale i otravy. (NOVÁČEK, P., 2010)

V Číně umírají lidé na otravu těžkými kovy, které se dostávají do vody a půdy z nefunkční elektroniky. Ta je sem vyvážena zejména z USA, Kanady, Japonska a Jižní Koreje. Podzemní vody a půda jsou kontaminované kadmíem, olovem, rtutí, arzénem a chromem. Voda ve více než 16 % velkých řek je tak špinavá, že ji nelze použít ani na zavlažování. Avšak podle expertů nelze skutečný stav zjistit, k dispozici jsou pouze dílčí informace z jednotlivých, někdy i tajných průzkumů (HOKROVÁ, M. Cena vody vše o globálním problému nedostatku pitné vody, www.rozvojovka.cz).

Ve většině afrických zemí slouží ženy jako sběratelky vody. Průměrná vzdálenost, kterou musí každý den ujít, je 6 km. Sběrem vody stráví ženy přibližně 60 % dne, a proto jim nezbývá už čas na profesionální zaměstnání. Mladým ženám a dívkám sběr vody mnohdy zabraňuje, aby navštěvovaly školy, a bez získání vzdělání nemohou potom vykonávat kvalifikovanou práci (HOKROVÁ, M. Cena vody vše o globálním problému nedostatku pitné vody, www.rozvojovka.cz).

3.5 Výživa

Potrava dodává organismu energii k tomu, aby byla zajištěna jeho činnost a stavební látky, které jsou nutné k výstavbě tkání a orgánů. V případě dětí a dospívajících je správnou výživou zajištěn jejich přiměřený tělesný růst. Z hlediska kvantitativního by výživa měla zajišťovat takový příjem energie, který odpovídá jejímu výdeji. Z hlediska kvalitativního by strava měla být vyvážená a rozmanitá. Při vyšším příjmu, než je energetický výdej organismu vzniká obezita (MACHOVÁ, J., 2015).

- 1) Problém s příjmem potravin se tak dělí na dva proti sobě stojící jevy. Prvním jevem je nedostatečný příjem potravin, jehož následkem je podvýživa. Podvýživa je charakteristická nízkým příjmem energie z potravin, podváhou, nízkým vzrůstem a ztrátou svalové hmoty. Naopak nadbytečný příjem potravin vede k nadváze a obezitě (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010);
- 2) Hlad je signál, který tělo vysílá při nedostatku základních živin, jako jsou bílkoviny, tuky a sacharidy a vyžaduje jejich dodání. Jeníček s Foltýnem hlad dělí do dvou skupin, a to na hladomor a endemickou deprivaci. Hladomor je akutní

nedostatek potravin, který je doprovázený i epidemiemi, v jejichž důsledku umírají miliony lidí. Endemická deprivace je oproti hladomoru skrytější, ale postihuje stamiliony lidí nemocemi, zkracováním délky života a zvýšenou úmrtností. Podoby hladu jsou následující: hladovění, chronický hlad nebo podvýživa a jiné formy podvýživy (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010).

Metodika FAO/WHO rozlišuje hlad na akutní, chronický, bílkovinný a specifický. Akutní hlad neboli hladomor znamená nižší příjem energie potravou, než je biologické minimum. Tento typ hladu vede k umírání. Podle World Food Programme z důvodu nedostatku jídla denně umírá 25 tisíc lidí. Chronický hlad neboli podvýživa je trvalé nedostatečné přijímání potravin, následkem toho dochází ke snížení imunity a zvýšení nemocnosti i zkrácení délky života. Lidí, kteří trpí chronickým hladem je ve světě více než miliarda. Bílkovinný hlad znamená nedostatečné množství bílkovin přijímaných potravou při dostatečném energetickém příjmu. Tento druh podvýživy je charakteristický pro oblasti jihovýchodní Asie, kde je hlavním zdrojem obživy rýže a oblasti, kde v potravě převažují okopaniny jako například maniok, jamy apod. Obyvatelé, a hlavně děti v těchto zemích i přes kalorické nasycení trpí již zmíněným bílkovinným hladem způsobeným nedostatečným přísunem potravin bílkovinného charakteru. Specifický hlad je způsobený nedostatečným příjmem látek, jako jsou vitamíny a minerály. Tyto látky jsou pro organismus nutné a jejich příjem je zajištěn právě potravou. Deficitem těchto látek jsou zasaženy oblasti, kde se lidé stravují jednotvárnou stravou. V jižní a jihovýchodní Asii, kde se stravě převažuje hlavně loupaná rýže, dochází k deficitu vitamínu B a nemoci beri-beri. WHO poukazuje na těžká poškození zraku dětí v oblastech, kde je nedostatečný příjem vitamínu A, chudokrevnosti v oblastech, kde je nedostatečný příjem železa a nedostatek jodu, který může vést až k mentálním retardacím. Specifický hlad se týká hlavně oblastí subsaharské Afriky a jižní a jihovýchodní Asie (KUNA, Z., 2010).

Hloubka hladu je termín, který se týká právě podvýživy. Podle FAO je chápána jako průměrné množství energie, které se podvyživeným lidem v dané zemi nedostává v takové míře, aby si i při mírné tělesné zátěži zachovali svou hmotnost. Měří se v kcal na osobu a den, jako kritickou hodnotou byla určena hranice 300kcal/osoba/den (KUNA, Z., 2010).

Hlad se odráží i v ostatních oblastech v životě člověka jako je zdraví, vzdělání, ale i bezpečnost. V oblasti zdraví OSN hodnotí podvýživu jako důležitý faktor, který ke vzniku nemoci přispívá. Při onemocnění malárií, průjmovými onemocněními,

ale i zápalom plic práve podvýživa zvyšuje riziko úmrtí o více než 50 %. Výsledkem nedostatečné výživy matek v těhotenství jsou děti, které mají nedostatečnou porodní váhu a jako podvyživené se už narodí.

Nedostatek potravin se negativně odráží i v oblasti vzdělání. Děti, které trpí hladem, jsou velmi brzy unavené a špatně se na výuku soustředí. V oblastech, které jsou zasažené hladem, se škola mnohdy ani nevyskytuje. Mnohé děti školu navštěvovat nemohou, místo docházky do školy pracují, aby uživily rodinu. Nedostatek potravin může být i důvodem konfliktů, které ohrožují bezpečnost v dané zemi. Hlad je kvalifikován jako jeden z nejhorších projevů sociální situace obyvatel a nedostatek potravin jako nenaplnění základních lidských potřeb (KLÁPOVÁ, J., SKALICKÁ, P., SOBOTOVÁ, L., 2012).

Potravinová bezpečnost je termín pro stav, kdy má člověk dostatek jídla, které je zdravotně nezávadné a obsahuje všechny potřebné živiny. Mezi požadavky potravinové bezpečnosti patří dostupnost potravin, přístup k potravinám a kvalita potravin. V případě dostupnosti potravin je třeba, aby potraviny byly fyzicky v místě, kde jsou obyvatelé, které je potřebují. V požadavku na přístup k potravinám je nutné, aby lidé byli schopni si potraviny obstarat, a to buď formou koupě potravin, nebo si potraviny vypěstovat za podmínky, že k tomu mají dostatečné množství půdy a dalších potřebných zdrojů, jako je osivo, voda atd. Požadavek kvality potravin zdůrazňuje nutnost vyváženého podílu živin (proteinů, sacharidů, lipidů, minerálních látek a vitamínů) pro možnost vést zdravý a aktivní život.

Potravinovou krizi lze naopak charakterizovat jako nedostatek potravin, kterým jsou ohroženi chudí obyvatelé v rozvojových zemích. Důvodem není jejich nedostatek, ale jejich vysoká cena, za kterou si je lidé nemohou koupit. *„Problém se vzrůstajícími cenami potravin pramení ze skutečnosti, že například rodina v rozvojové zemi utratí za potraviny 50-80 % svých příjmů. Ve vyspělých zemích za ně utratíme 10-20 %.“* (EXNEROVÁ, V. a VOLFOVÁ, A., 2008 – www.rozvojovka.cz/chudoba).

Mezi příčiny, které buď přímo za potravinovou krizi stojí, nebo ji zhoršují, můžeme zařadit již zmíněné problémy, jako je vysoký populační růst v rozvojových zemích, chudoba, závislost na dovozu potravin nebo rostoucí ceny potravin. Lokální producenti v rozvojových zemích nemají často finanční prostředky na transport svých produktů na místní trhy, a tak prodávají přes prostředníka, kterému za zprostředkování prodeje musí zaplatit, a tím se jejich výdělek snižuje. Nedostatečné informace, o tom jak se ceny jednotlivých plodin pohybují, jim znemožňují zhodnocení, zda je prodej jejich produktu

výhodný. Investice zahraničních investorů do levné zemědělské půdy dopadají na obyvatele rozvojových zemí hlavně v oblasti sociální, kdy ve velkém migrují z venkova do měst, a v oblasti ekonomické ve formě vysoké nezaměstnanosti. „Zábory půdy ovšem přímo ohrožují potravinovou bezpečnost místních obyvatel. Obyvatelé jsou v důsledku záborů půdy vyháněni ze svých domovů a přicházejí o svůj dosavadní způsob obživy. Zároveň zábory půdy snižují rozlohu půdy využitelnou pro zemědělství, což snižuje objem úrody a vytváří tlak na ceny potravin.“ Další příčinou jsou klimatické změny, které se projevují vleklým suchem a nedostatečným přístupem k pitné vodě. Důsledkem potravinové krize jsou nejčastěji nepokoje, špatný zdravotní stav obyvatel, migrace milionů lidí, hlad a podvýživa. Humanitární pomoc je okamžitou reakcí na potravinovou krizi v zemích, které jsou nejvíce zasažené. V zemích zasažených konfliktem se humanitární pomoc velmi obtížně poskytuje (EXNEROVÁ, V. a VOLFOVÁ, A., 2008 – www.rozvojovka.cz/chudoba).

Podle statistik OSN jsou hladem nejvíce ohroženi drobní zemědělci, vlastníci malých farem, na kterých pracuje většinou celá rodina. Další skupinou obyvatel, kteří jsou ohroženi hladem, představují chudí lidé z městských periferií, často právě zemědělci, kteří se vydali do města za prací, a z důvodu nedostatečné kvalifikace pro ně není snadné získat zaměstnání. Do poslední skupiny, kterou hlad nejvíce ohrožuje, patří ženy, děti a domorodí obyvatelé (KLÁPOVÁ, J., SKALICKÁ, P., SOBOTOVÁ, L., 2012).

Aktuálně se stále zvyšuje počet podvyživených lidí v Africe. Jenom v subsaharské oblasti došlo během roku 2015-2016 k nárůstu z 200 na 224 milionů lidí trpících podvýživou. Mezi hlavní faktory, které způsobují neustále se zvyšující počet hladovějících obyvatel, jsou zařazeny problémy vysokého populačního růstu, klimatické podmínky a časté konflikty. V mnoha oblastech se tyto faktory vyskytují současně (FAO, 2017).

3.6 Zdravotní stav

V této kapitole se budu zabývat vlivy na zdravotní stav obyvatel rozvojových zemí a nejčastějšími onemocněními, která jsou v rozvinutých zemích běžně léčitelná, ale v rozvojových zemích jsou jejich následky fatální. Blíže se budu věnovat problematice infekčních nemocí HIV/AIDS a malárie, které patří mezi nejčastější příčiny úmrtí obyvatel rozvojových zemí a na které je v současnosti upřena největší mezinárodní pozornost v oblasti zdraví.

Zdraví je jeden ze základních předpokladů pro sociální, kulturní a ekonomický vývoj člověka. První a dodnes stále aktuální definici zdraví vymezila WHO v roce 1948. Zdraví je zde charakterizováno jako „celkový fyzický, duševní a sociální blahobyt a nejenom nepřítomnost nemoci či vady“. Zdraví je úzce spojeno s chudobou a hladem. Především u dětí je nedostatečná výživa jednou z hlavních příčin onemocnění (NÁDVORNÍK, O. a VOLFOVÁ, A., 2004).

Zdraví v rozvojových zemích je nejvíce ovlivněné chudobou, migrací, podvýživou a životem lidí v nevyhovujících podmínkách, ale i změnami klimatu, které WHO považuje za jednu z nejvážnějších příčin zhoršujícího se zdravotního stavu obyvatel těchto zemí. Mezi klimatické hrozby, které mají vliv na zdraví člověka, WHO označila:

- časté vlny veder a extrémně studeného počasí;
- zvyšující se výskyt infekčních chorob, které jsou přenášeny hmyzem a hlodavci;
- záplavy, jejichž četnost i rozsah se zvyšuje;
- ohrožená potravinová bezpečnost a rozšíření podvýživy;
- zvyšující se počet lidí, kteří trpí onemocněním dýchacích cest;
- kontaminaci vody a choroby s ní spojené.

Problémy, které ovlivňují život obyvatel rozvojových zemí, jsou epidemie. Často se jedná o nemoci, na které běžně existují v rozvinutých zemích léky. Lékařská péče v rozvojových zemích je mnohdy velmi obtížně dosažitelná. Podle WHO ve světě, a zejména v rozvojovém, schází dva a půl milionu kvalifikovaného zdravotnického personálu – lékařů, zdravotních sester a porodních asistentek. Okolo 30 % úmrtí v rozvojových zemích je způsobeno infekčními nemocemi v rozvinutých zemích běžně léčitelných (NOVÁČEK, P., 2010).

Významným problémem je HIV/AIDS, nemocných stále přibývá, a tak tato nemoc nyní vyvolává velké obavy jak ve státech rozvinutých, tak ve státech rozvojových.

Zkratka syndromu získaného selhání imunity „AIDS“ je odvozena z anglického pojmu Acquired Immuno Deficiency Syndrome. AIDS je způsoben virem HIV, který napadá imunitu a je odvozen z anglického pojmu Human Immunodeficiency Virus. Choroba AIDS je známá od začátku 80. let 20. století a již v krátké době se stala pandemií, která postihuje muže, ženy i děti na všech kontinentech. Virus HIV se běžným sociálním kontaktem nepřenáší, přenáší se pouze tělními tekutinami, protože v nich je přítomen ve velkém

množství. Největší výskyt je v krvi, ve spermatu a poševním sekretu, ale i v mateřském mléce. Sliny a ostatní tělesné tekutiny HIV obsahují pouze ve velmi malém množství. Nejčastějším způsobem přenosu je pohlavní styk. Dalším způsobem je přenos krví, které je časté u injekční aplikace drog, kdy jednu injekční jehlu použije více lidí, transfuzí krve nebo kontaminací poraněné kůže s infikovanou krví. Přenos HIV z matky, která je infikovaná virem HIV na plod, se označuje jako vertikální přenos a může k němu dojít kdykoli během nitroděložního vývoje dítěte, během porodu nebo kojením. V rozvojových zemích se vertikálním přenosem nakazí až 55 % dětí, které se tak již s virem HIV narodí. V současnosti je jedinou možností v boji proti HIV prevence, žádné účinné očkovací látky neexistují. Léky, které jsou známé jako antiretrovirotika, zpomalují množení viru v organismu, ale léčba, která by virus v organismu úplně zničila, neexistuje. WHO zdůrazňuje nutnost vysoké informovanosti jak o této chorobě, tak i o preventivních opatřeních (MACHOVÁ, J., 2015)

V současné době je v Africe největším problémem epidemie HIV/AIDS. Šíření tohoto viru na africkém kontinentě je kvalifikováno jako nejrozsáhlejší epidemie v novodobých dějinách. Každou minutu běžného denního života se v Africe nakazí virem HIV čtyři a více mladých lidí. Někteří vůdci v rozvojových zemích chybně považují tuto situaci jako prvek ke zpomalení populační exploze. Prevence a osvěta mezi obyvateli naráží na překážky především ve formě primitivních kmenových struktur, náboženství a rituálů, které pokroky vědy a medicíny neuznávají. Pro místní obyvatele tak představují různé rituály a pověry cestu k uzdravení. Výsledky těchto rituálů přináší jenom utrpení a další šíření viru HIV. Ženy, mnohdy dívky, kterým ještě nebylo deset let, jsou znásilňovány, nakaženy virem HIV a často otěhotní. Na svět přivedou dítě, které je virem HIV nakaženo už od narození. Problém AIDS se dnes už netýká pouze rodin, ale celé společnosti, protože zasahuje do celé její struktury (JENÍČEK, V. a FOLTÝN, J., 2010).

Každý den se virem HIV nakazí čtrnáct tisíc lidí, ale jen nepatrné množství z nich se o tom, že byli infikováni, dozví. Polovina z nich jsou mladí lidé od 15 do 24 let. Peter Piot, který byl do roku 2009 výkonným ředitelem UNAIDS, tuto nemoc charakterizuje jako nejvíce devastující epidemii v lidské historii: *„Je těžké si představit chytřejší a více nebezpečný virus. Nejčastějším cílem jsou mladí lidé. Epidemie má dalekosáhlé účinky na ekonomiku, na rodiny a na celé generace dětí, které budou vyrůstat bez rodičů. Nemoc je stále obestřena stigmatem a tabu.“* (NOVÁČEK, P., 2010).

Ženy tvoří nadpoloviční většinu HIV pozitivních lidí na celém světě. Důvody zvýšeného ohrožení nákazou jsou fyziologické a sociální. Z fyziologického hlediska jsou ženy oproti mužům ohrožené nákazou dvakrát více. V oblasti sociálních vztahů je v mnoha zemích příčinou dominantní postavení mužů a v rozvojových zemích je většina žen nakažena svými manžely (STRAKOVÁ, N. Velký světový zabiják HIV/AIDS, 2011, www.rozvojovka.cz/clanky/1045-velky-svetovy-zabijak-hiv-aids.htm).

Ženy nakažené virem HIV jsou velmi často v produktivním věku a děti, které porodí, jsou většinou také HIV pozitivní. V roce 2016 žilo na celém světě 2,1 milionu HIV pozitivních dětí ve věku do 15 let. V roce 2016 bylo zachyceno 160 tisíc nových nakažených dětí a 120 tisíc dětí zemřelo (UNAIDS, 2017).

V subsaharské Africe, kde je největší procento nakažených lidí v produktivním věku, má pandemie velký vliv na státní ekonomiku vzhledem ke snížené produktivitě, vyšší absenci na pracovišti a vysokých nákladů na zdravotní péči. Lidé, kteří jsou virem HIV nakaženi, často přichází o práci. Na zdravotní péči odchází většina rodinných výdajů, a pokud jsou nedostatečné, musí mnohdy tyto rodiny prodat své malé firmy a hospodářství, aby dosáhly na léky a odpovídající zdravotní péči. Onemocnění virem HIV má na rozvojové země rozsáhlé důsledky v oblasti socioekonomické a zdravotní. V oblasti ekonomické jde o to, že umírají hlavně lidé v produktivním věku, a tím je značně oslabená ekonomika daného státu. V oblasti vzdělávání přicházejí děti o učitele, kteří na AIDS umírají. V oblasti výživy dochází k poklesu produkce jídla, protože nemocní farmáři vlivem nemoci nezvládají práci na farmách. Světová banka uvádí, že pokud počet HIV pozitivních v zemi přesáhne 8 %, je následkem zpomalený ekonomický růst a přetížený sociální a zdravotní systém (STRAKOVÁ, N. Velký světový zabiják HIV/AIDS, 2011, www.rozvojovka.cz/clanky/1045-velky-svetovy-zabijak-hiv-aids.htm).

Malárie je infekční horečnaté onemocnění přenášené komáry a moskyty. Mezi hlavní příznaky nemoci patří vysoká horečka, třesavka, zimnice a chudokrevnost. Horečka je provázena bolestí hlavy a pocitem únavy. Zimnice s třesavkou se pravidelně střídá s horečkou a únavou (GREGORA, M., 2005). Ročně onemocní malárií až půl miliardy lidí, kteří potřebují lékařskou péči. Dva milióny lidí, převážně dětí, ročně na malárii umírají. Jelikož se jedná o nemoc tropickou, nejvíce k šíření malárie dochází v oblastech subsaharské Afriky a jihovýchodní Asie. Účinná vakcinace proti malárii dosud neexistuje, a tak WHO klade důraz na mechanickou ochranu proti přenašečům malárie repelenty,

používáním moskytiér, omezováním pobytu venku při a po západu slunce (SEMIGINOVSKÝ, B., 2004).

Malárií se každoročně nakazí okolo 200 milionu lidí a 600 000 lidí na malárii každý rok umírá. Nejčastější oblastí, kde k úmrtí na malárii dochází, je subsaharská Afrika, ale výskyt nemoci je v téměř všech tropických oblastech. V současné době se jedná o onemocnění, které je nejčastější příčinou úmrtí dětí do věku 5 let.

Nejčastěji jsou výskytem malárie ohroženy chudé oblasti rozvojových zemí, ale často se právě malárie stává i příčinou chudoby. Podle WHO *„toto utrpení a ztráty na životech jsou ale tragicky zbytečné, protože malárii se z velké části dá předcházet, je rozpoznatelná a léčitelná.“* Z 15 zemí, kde byl zaznamenán nejvyšší počet mrtvých osob v důsledku malárie je 14 zemí afrických a 1 asijská. Mezi africké země, kde ročně zemře na malárii nejvíce lidí, patří Niger a DR Kongo. Z asijských zemí jsou malárií nejvíce ohroženi obyvatelé Indie (WHO, 2017)

Diagnostika malárie pomocí mikroskopu nebo testovacího proužku není vždy možná, a tak hlavně v chudých oblastech rozvojových zemí je malárie diagnostikována podle příznaků. Chybná diagnóza je velmi často příčinou nadměrného užívání antimalarik.

Další účinnou prevencí malárie jsou insekticidy dlouhodobě postříkané moskytiéry. První způsob ochrany je fyzická bariéra mezi komáry a lidmi, kteří pod moskytiérou spí. Druhý způsob ochrany spočívá v usmrcení komárů napuštěnými insekticidy, a tím snižování jejich množství v dané oblasti. Účinnost moskytiér může být snížena špatným používáním a v poslední době dochází i k rezistenci komárů na aplikované insekticidy (<https://www.lekari-bez-hranic.cz/malarie>).

Malárie je infekční onemocnění, které lze běžně léčit, ale přesto je počet lidí, kteří se malárií nakazí a umírají na ni, alarmující. Jedním z důvodů je i zdravotnický systém v rozvojových zemích, nerovnoměrný přístup ke zdravotní péči zapříčiněný špatnou infrastrukturou a finanční nouzí chudých obyvatel, ale i migrací a konflikty. V neposlední řadě je na vině i zvyšující se odolnost přenašečů malárie vůči insekticidům a odolnost samotné malárie vůči antimalarikům (BARTÁK, M., EXNEROVÁ, V., VOLFOVÁ, A. 2008, www.rozvojovka.cz/zdravi).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 POPIS VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Ve čtvrté kapitole charakterizují metodologii výzkumu a vlastní realizované kvantitativní výzkumné šetření. Uvedu hlavní výzkumný problém, jaký je cíl výzkumu, výzkumné otázky a předpoklady. Následně představím samotné výzkumné šetření, které bylo realizováno prostřednictvím dotazníku a jeho zhodnocení.

4.1 Výzkumný problém, výzkumný cíl a výzkumné předpoklady

Hlavní výzkumný problém zněl: jak je začleněno GRV do výuky ve VKZ.

Hlavním cílem výzkumu bylo zmapovat začlenění GRV do výuky ve vzdělávacím oboru Výchova ke zdraví na různých typech škol.

Od stanoveného cíle výzkumu byly odvozeny výzkumné předpoklady (VP):

- VP1: aprobovaní učitelé výchovy ke zdraví zařazují témata GRV do výuky více než učitelé příbuzných vzdělávacích oborů. Naplnění tohoto výzkumného předpokladu ověřím vyhodnocením otázek číslo 4, 5, 6, 7, 11 a 13;
- VP2: témata GRV jsou integrována především do příbuzných vzdělávacích oborů. Naplnění tohoto výzkumného předpokladu ověřím vyhodnocením otázek 7, 8 a 9;
- VP3: dostupnost materiálů, které se zabývají GRV je dostatečná. Naplnění tohoto výzkumného předpokladu ověřím vyhodnocením otázek 10, 11 a 12.

4.2 Metodologie výzkumu

Metodou sběru dat byl dotazník s 12 otevřenými, uzavřenými a polouzavřenými položkami. Dotazník P. Gavora (2000) vymezuje jako „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí*“. Forma požadované odpovědi dotazníky dělí na otevřené a uzavřené. U otevřených položek nejsou respondentům navrhovány žádné předem připravené odpovědi, k předmětu se vyjadřují zcela bez usměrnění. Uzavřené položky se ukazují jako výhodnější jak z důvodu vyhodnocování, tak i pro samotné respondenty, kteří jsou ochotnější vyplnit dotazník s připravenými odpověďmi. Zároveň

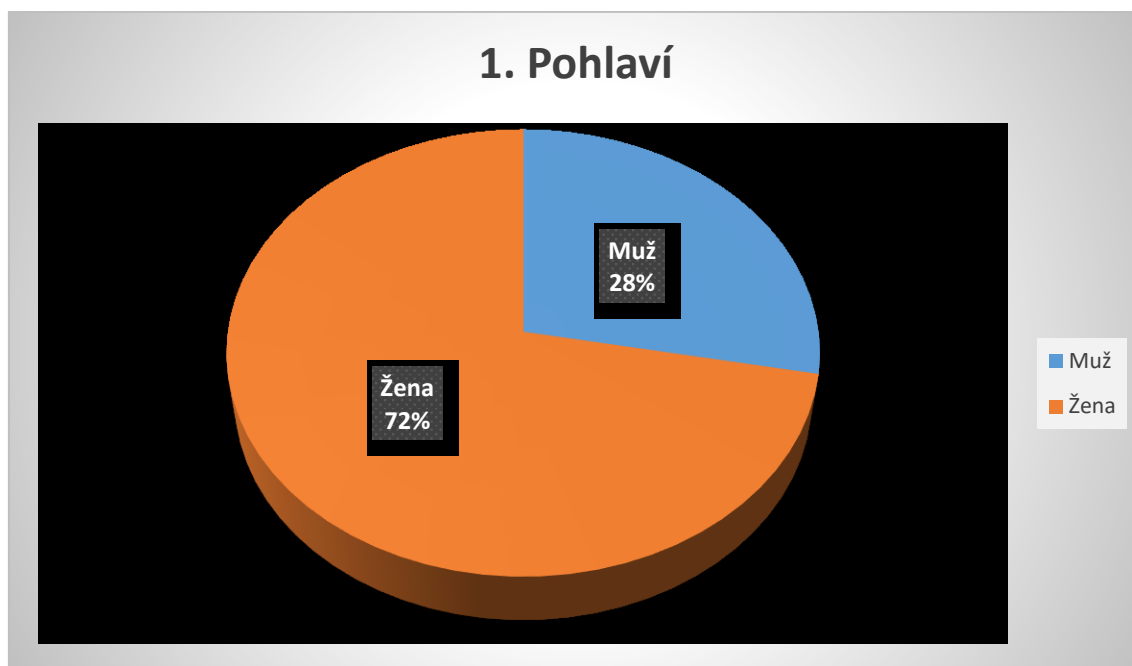
lze v uzavřeném dotazníku použít i polouzavřené položky, které mohou respondenti volit v případě, že jim ani jedna z nabízených odpovědí nevyhovuje (CHRÁSKA, M.,2016)

Výzkumné šetření probíhalo v březnu a dubnu 2018. Na šetření se podíleli pedagogičtí pracovníci ze základních škol, gymnázií a středních škol v Praze a ve Středočeském kraji. Dotazník vyplnilo celkem 61 respondentů, ale z tohoto celkového počtu jsem 10 vyplněných dotazníků vyřadila, protože ač se jednalo o pedagogické pracovníky, tak v 5 případech respondenti zastávají pozici asistenta pedagoga, 3 respondenti pracují jako učitelé v mateřské škole a 3 respondenti pracují jako speciální pedagogové na základních školách a nemohli tak poskytnout odpovědi na většinu otázek z dotazníku. Výzkumné šetření bylo vyhodnoceno z 50 vyplněných dotazníků.

4.3 Výzkumné šetření

Položka č. 1 Pohlaví respondentů

Tato položka je uzavřená a zjišťuje genderové zastoupení respondentů.

Graf 1: Pohlaví respondentů

Zdroj: Magda Culková

Tabulka 1: Pohlaví respondentů

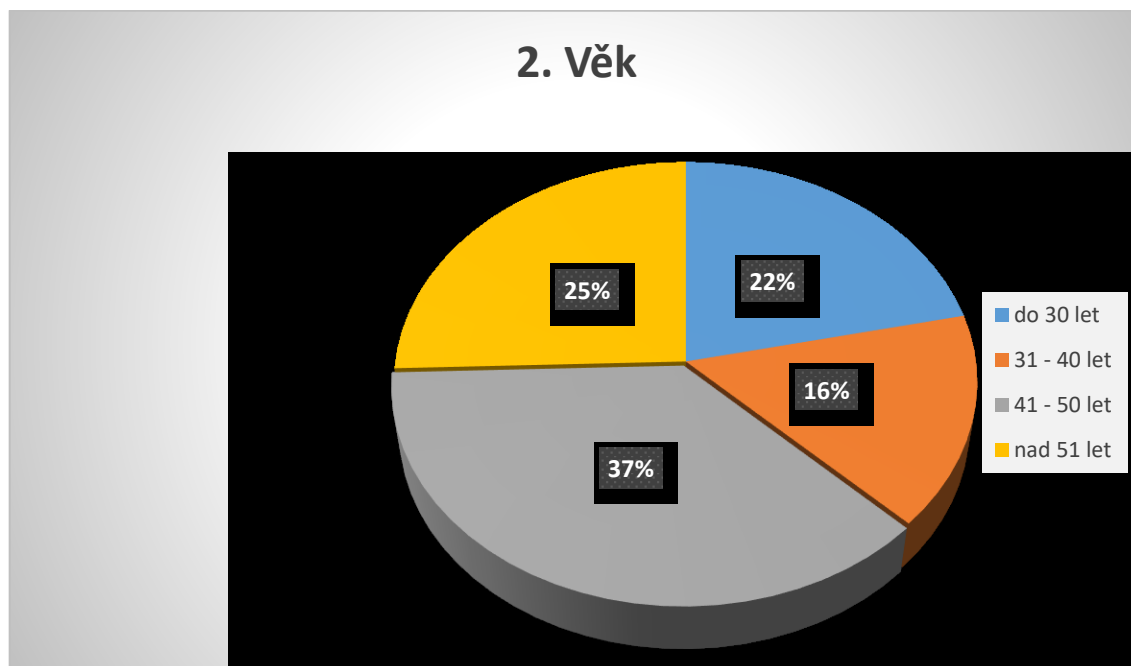
POHLAVÍ	POČET
MUŽ	14
ŽENA	36

Zdroj: Magda Culková

Z grafu č. 1 vyplývá poměr mužů a žen z celkového počtu 50 respondentů. Výzkumného šetření se zúčastnilo 14 mužů (28 %) a 36 žen (72 %).

Položka č. 2: Věk respondentů

Druhá položka zjišťovala věk respondentů. Položka byla uzavřená a respondenti zde vybírali aktuální věkovou skupinu, která jejich věku odpovídá. V dotazníku byly nabídnuty čtyři věkové kategorie. První skupina byli respondenti do 30 let, druhá skupina respondenti od 31 do 40 let, třetí skupina respondenti od 41 do 50 let a čtvrtá skupina respondenti nad 51 let. V grafu č. 2 je znázorněn počet jednotlivých věkových skupin, následující tabulka č. 2 tento celkový počet rozděluje i podle pohlaví.

Graf 2: Věk respondentů

Zdroj: Magda Culková

Tabulka 2: Věk respondentů

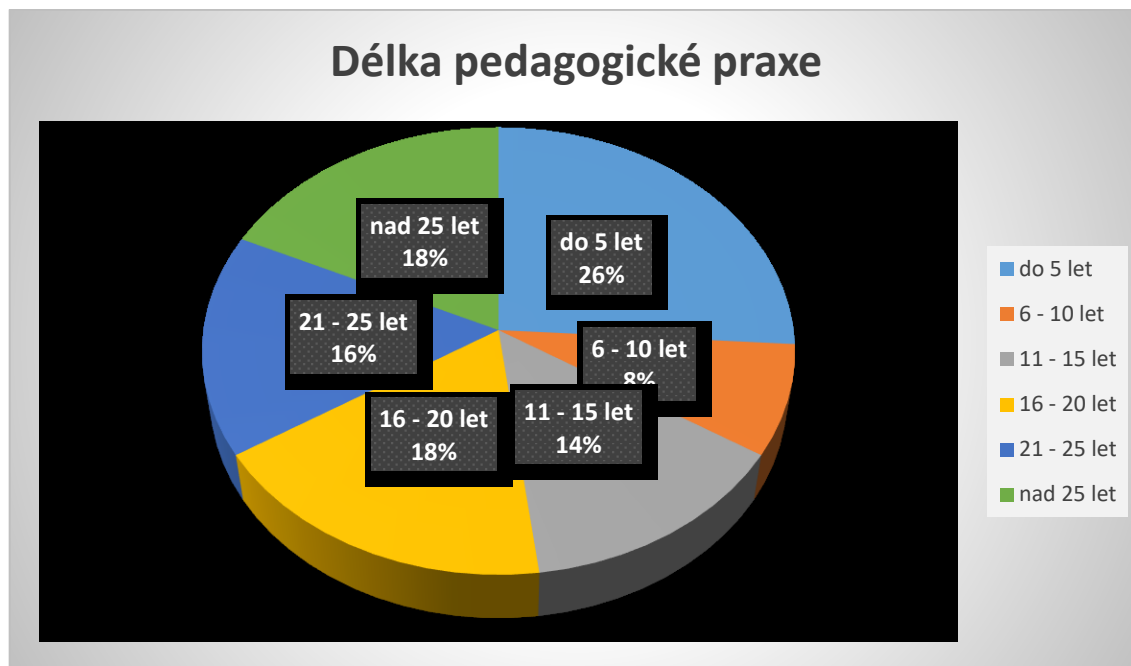
VĚK	MUŽ	ŽENA	CELKEM
DO 30 LET	4	7	11
31-40 LET	2	5	7
41-50 LET	5	14	19
51 LET A VÍCE	3	10	13

Zdroj: Magda Culková

Z uvedených odpovědí je zřejmé, že nejpočetnější skupinou jsou respondenti ve věku od 41 do 50 let, kterých bylo 19 (37 %) z celkového počtu 50 vyhodnocených dotazníků. V poměru pohlaví a věk je tato skupina zastoupena 5 muži a 14 ženami. Druhá skupina je zastoupena respondenty ve věku 51 let a více v počtu 13 (25 %) a to v poměru 3 muži a 10 žen. Třetí skupina je zastoupena respondenty ve věku do 30 let v počtu 11 (22 %) a v poměru 4 muži a 7 žen. Nejméně zastoupenou skupinou jsou respondenti ve věku 31-40 let v počtu 7 (16 %), z toho 2 muži a 5 žen.

Položka č. 3: Délka pedagogické praxe

Tato položka je uzavřená a zjišťuje délku pedagogické praxe respondentů. Jednotlivé skupiny jsou rozděleny do šesti pětiletých cyklů. V grafu č. 3 je znázorněno zastoupení jednotlivých skupin a v tabulce č. 3 je porovnána délka pedagogické praxe s ohledem na pohlaví a věk.

Graf 3: Délka pedagogické praxe

Zdroj: Magda Culková

V délce pedagogické praxe je jednoznačně nejpočetnější skupinou skupina respondentů, jejichž praxe ve školství není delší než 5 let. Tato skupina je tvořena 13 (26 %) respondenty, z toho 4 muži do 30 let, 7 žen do 30 let a 2 ženy od 31 do 40 let. Počet respondentů ve druhé a třetí skupině je vyrovnaný. Ve druhé skupině, jejíž respondenti označili délku pedagogické praxe 16-20 let je 9 (18 %) respondentů, z toho 4 muži ve věku od 41 do 50 let a 5 žen ve věku 41-50 let. Ve třetí skupině, kde je délka pedagogické praxe respondentů nad 25 let, je také 9 (18 %) respondentů, z toho 2 muži ve věku nad 51 let a 7 žen ve věku nad 51 let. Čtvrtá skupina je tvořena respondenty s délkou pedagogické praxe od 21 do 25 let, tuto skupinu tvoří 8 (16 %) respondentů, 1 muž ve věku nad 51 let, 4 ženy ve věku 41-50 let a 3 ženy ve věku nad 51 let. Pátou skupinu tvoří respondenti, jejichž pedagogická praxe je v rozmezí 11-15 let. V této skupině je 7 (14 %) respondentů, 1 muž ve věku 31-40 let, 1 muž ve věku 41-50 let a 5 žen ve věku 41-50 let. Šestou, nejméně početnou skupinou jsou respondenti s délkou pedagogické praxe od 6 do 10 let. Tuto skupinu tvoří pouze 4 (8 %) respondenti, 1 muž ve věku 31-40 let a 3 ženy ve věku 31-40 let.

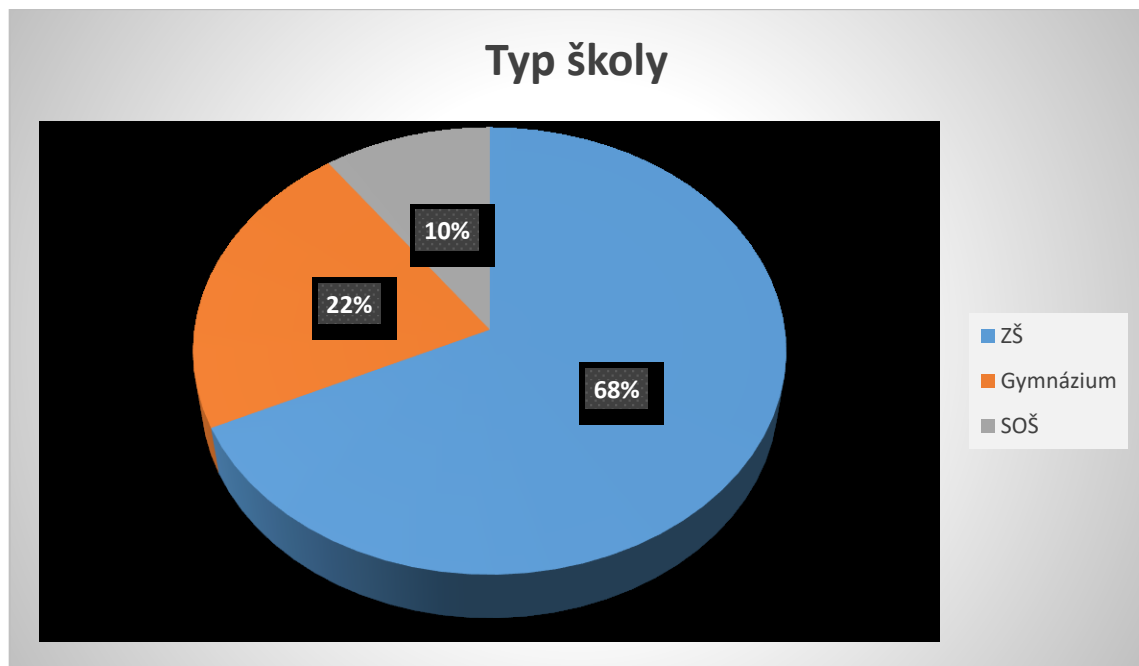
Tabulka 3: Délka pedagogické praxe

DÉLKA PEDAGOGICKÉ PRAXE	MUŽ DO 30 LET	MUŽ 31-40 LET	MUŽ 41 – 50 LET	MUŽ NAD 51 LET	ŽENA DO 30 LET	ŽENA 31 – 40 LET	ŽENA 41 – 50 LET	ŽENA NAD 51 LET
1-5 LET	4				7	2		
6-10 LET		1				3		
11-15 LET		1	1				5	
16 -20 LET			4				5	
21-25 LET				1			4	3
NAD 25 LET				2				7

Zdroj: Magda Culková

Položka č. 4: Na jakém typu školy učíte?

Položka č. 4 je uzavřená a nabízí respondentům čtyři možnosti: základní školu, gymnázium a střední odborná škola. V grafu č. 4 je znázorněn počet respondentů z jednotlivých škol a v tabulce č. 4 jsou respondenti jednotlivých škol rozdělení podle pohlaví.

Graf 4: Typ školy

Zdroj: Magda Culková

Tabulka 4: Typ školy

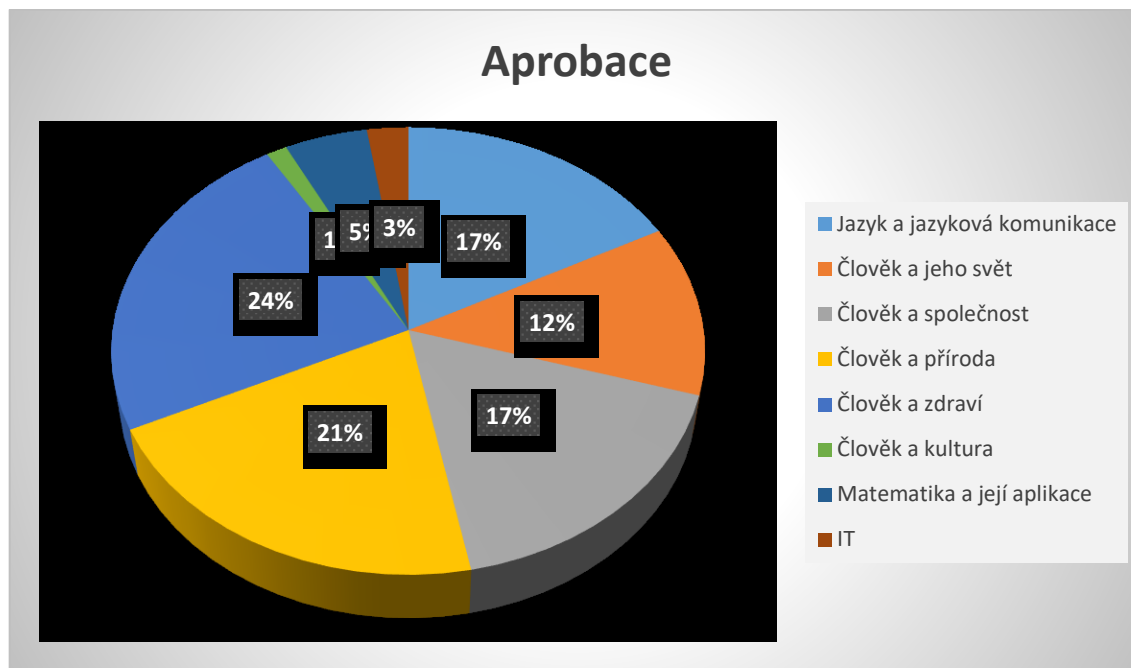
TYP ŠKOLY	MUŽI	ŽENY	CELKEM
ZÁKLADNÍ ŠKOLA	5	29	34
GYMNÁZIUM	6	5	11
STŘEDNÍ ODBORNÁ ŠKOLA	3	2	5

Zdroj: Magda Culková

Z grafu č. 4 je zřejmé, že nejvíce zastoupenou skupinou jsou respondenti, kteří učí na základní škole, a to celkem 34 (68 %). Následující skupinou respondentů jsou ti, kteří učí na gymnáziu, a to v počtu 11 (22 %). Na střední odborné škole učí 5 (10 %) respondentů. Tabulka č. 4 kromě celkového počtu respondentů na jednotlivých typech škol vyjadřuje i zastoupení ve vztahu pohlaví a typ školy. Největší skupinu respondentů tvoří ženy na základních školách, kterých je 29 oproti 5 mužům. Na gymnáziu je situace vcelku vyrovnaná, zde 11 respondentů tvoří 6 mužů a 5 žen. Respondentů ze středních odborných škol je 5 a v souvislosti s pohlavím jsou také celkem vyrovnaní v poměru 3 muži a 2 ženy.

Položka číslo 5: Jaká je Vaše aprobace?

Položka číslo 5 je otevřená a respondenti zde uváděli své aprobace. V grafu č. 4 jsou jednotlivé obory, v kterých jsou respondenti aprobováni, shrnuty do 8 vzdělávacích oblastí dle RVP. V následující tabulce číslo 5 jsou jednotlivé vzdělávací obory rozepsány a je uveden počet respondentů, kteří daný obor vyučují.

Graf 5: Aprobace respondentů

Zdroj: Magda Culková

V grafu č. 5 je nejvíce zastoupenou vzdělávací oblastí Člověk a zdraví, která zastupuje vzdělávací obory Výchova ke zdraví a Tělesná výchova u 19 (24 %) respondentů. Další vzdělávací oblastí je Člověk a příroda u 17 (21 %) respondentů a obsahuje vzdělávací obory Zeměpis, Přírodopis, Chemie a Fyzika. Vzdělávací oblast Člověk a jazyková komunikace s vzdělávacími obory Český jazyk a Cizí jazyky je zastoupena u 14 (17 %) respondentů stejně jako vzdělávací oblast Člověk a společnost se vzdělávacími obory Dějepis a Výchova k občanství u 14 (17 %) respondentů. Člověk a jeho svět je vzdělávací obor, který se vyučuje na 1. stupni základních škol a jako vyučovaný obor ho uvedlo 10 (12 %) respondentů. Vzdělávací oblasti Člověk a kultura, Matematika a IVT jsou zastoupeny v minimálním zastoupení (do 5 %).

Tabulka 5: Aprobace respondentů

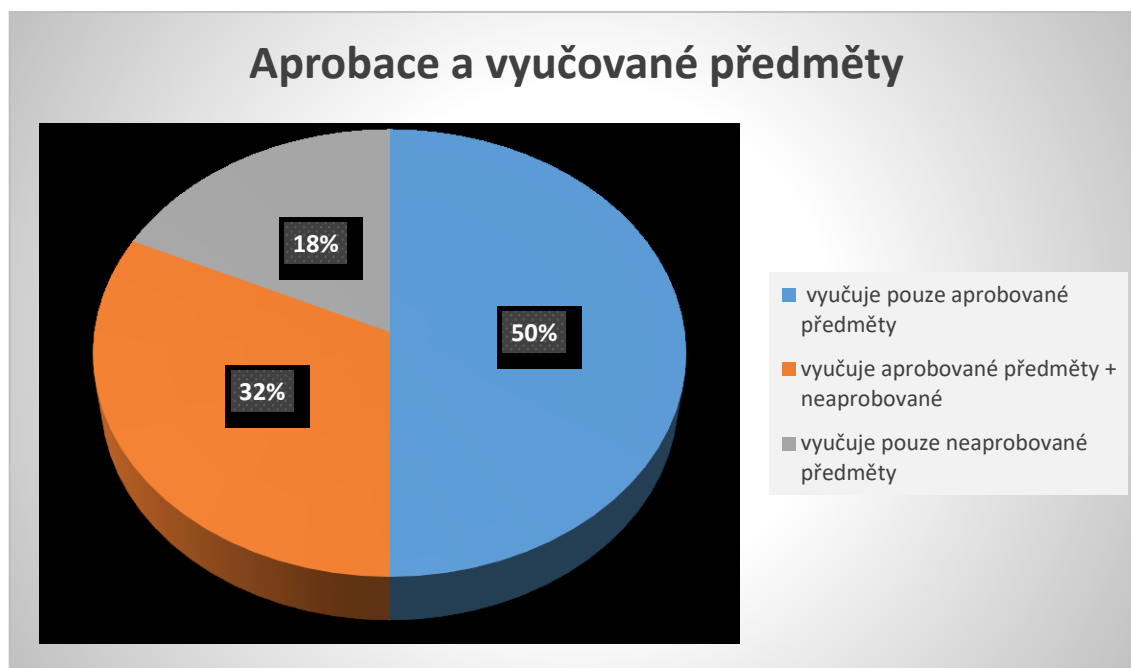
POLOŽKA	MUŽ	ŽENA	CELKEM
UČITELSTVÍ 1. STUPNĚ	1	9	10
ČESKÝ JAZYK	2	6	8
CIZÍ JAZYK	-	6	6
VÝCHOVA K OBČANSTVÍ	1	5	6
ZEMĚPIS	5	1	6
DĚJEPIS	2	6	8
BIOLOGIE	4	3	7
CHEMIE	2	1	3
VÝCHOVA KE ZDRAVÍ	-	13	13
TĚLESNÁ VÝCHOVA	4	2	6
VÝTVARNÁ VÝCHOVA	-	1	1
MATEMATIKA	3	1	4
FYZIKA	1	-	1
IVT	2	-	2
PEDAGOGIKA	-	7	7
SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA	-	2	2

Zdroj: Magda Culková

Tabulka č. 5 vyjadřuje jednotlivé aprobace respondentů. Pouze respondenti, jejichž aprobace je učitelství 1. stupně mají jednooborovou aprobaci. Aprobace ostatních respondentů je dvouoborová.

Položka č. 6: Jaké předměty učíte?

V této položce respondenti odpovídali na otevřenou položku, v které jsem zjišťovala, jak aprobovaně výuka probíhá. Aprobovanost výuky je znázorněna v grafu č. 6 a v tabulce č. 6 je uvedena aprobovanost výuky na jednotlivých typech škol. V tabulce č. 9 uvedu, jak aprobovaně je vyučován obor Výchova ke zdraví.

Graf 6: Aprobace a vyučované předměty

Zdroj: Magda Culková

Z grafu č. 6 je zřejmé, že zcela aprobovaně vyučuje 25 (50 %) respondentů. 16 (32 %) respondentů vyučuje předměty aprobované, ale k tomu ještě navíc předměty, na které aprobování nejsou. 9 (18 %) respondentů vyučuje zcela neaprobovaně.

Tabulka 6: Aprobace a vyučované předměty

TYP ŠKOLY	APROBOVANÁ VÝUKA	APROBOVANÁ+ NEAPROBOVANÁ VÝUKA	NEAPROBOVANÁ VÝUKA
ZÁKLADNÍ ŠKOLA	11	17	6
GYMNÁZIUM	11	-	-
STŘEDNÍ ODBORNÁ ŠKOLA	4	-	1

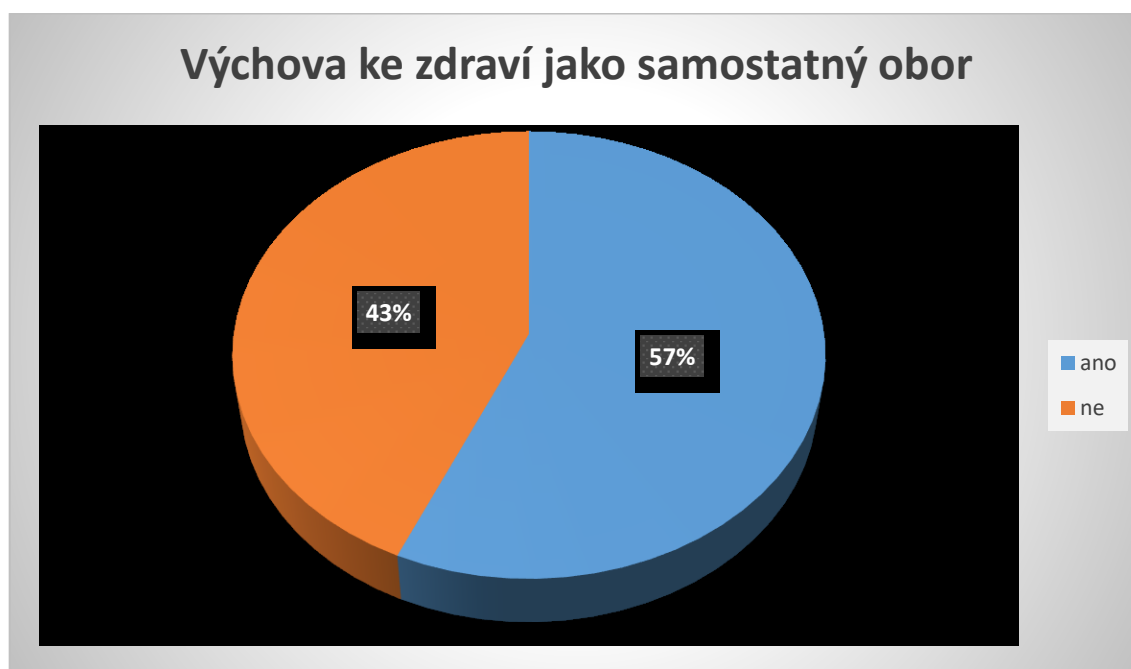
Zdroj: Magda Culková

V tabulce č. 6 je naznačena aprobovanost ve výuce na jednotlivých typech škol. Zcela aprobovaně probíhá výuka na gymnáziích, a to u všech 11 respondentů, kteří tuto skupinu zastupují. Střední odborné školy jsou zastoupeny 5 respondenty, z nichž 4 vyučují zcela aprobovaně a 1 zcela neaprobovaně. Základní školy jsou nejvíce zastoupenou skupinou s počtem 34 respondentů. Zcela aprobovaně v této skupině výuka probíhá v případě 11 respondentů, z nichž 10 jsou učitelé 1. stupně ZŠ a 1 učitel v oboru biologie – chemie.

17 respondentů vyučuje předměty, které se shodují s jejich aprobací, ale navíc vyučují i obory neaprobované. Výukou oboru Výchova ke zdraví se budu podrobněji zabývat v tabulce č. 7. Neaprobované na ZŠ vyučuje 6 respondentů, 5 respondentů s aprobací Pedagogika – Výchova ke zdraví vyučuje na 1. stupni ZŠ a 1 respondent s aprobací Výchova ke zdraví – Biologie na 2. stupni ZŠ obory matematika, fyzika a přírodopis.

Položka č. 7: Vyučovací obor Výchova ke zdraví je na Vaší škole zařazen jako samostatný vzdělávací obor, nebo jsou jednotlivá témata integrována do příbuzných vzdělávacích oborů (do kterých)?

V této polouzavřené položce jsem zjišťovala výuku oboru Výchova ke zdraví jako samostatného oboru na jednotlivých typech škol a v případě integrace do příbuzného vzdělávacího oboru, kam jsou tato témata týkající se Výchovy ke zdraví nejčastěji zařazována.

Graf 7: Výchova ke zdraví jako samostatný obor

Zdroj: Magda Culková

Jako samostatný vzdělávací obor na škole označilo Výchovu ke zdraví 34 (57 %) respondentů, 26 (43 %) respondentů uvedlo, že Výchova ke zdraví je na jejich škole integrována do příbuzného vzdělávacího oboru. V tabulce č. 7 uvedu jednotlivé typy škol

a výuku Výchovy ke zdraví jako samostatného oboru a v tabulce č. 8 integraci Výchovy ke zdraví do příbuzných oborů.

Tabulka 7: Výuka Výchovy ke zdraví na jednotlivých typech škol

TYP ŠKOLY	VZ JAKO SAMOSTATNÝ VZDĚLÁVACÍ OBOR	VZ INTEGROVÁNA DO PŘÍBUZNÝCH OBORŮ
ZÁKLADNÍ ŠKOLA	34	-
GYMNÁZIUM	-	11
STŘEDNÍ ODBORNÁ ŠKOLA	-	5

Zdroj: Magda Culková

Z tabulky č. 7 vyplývá, že vzdělávací obor Výchova ke zdraví je jako samostatný vzdělávací obor vyučována na základních školách, a to u všech oslovených respondentů, naopak na gymnáziích a středních odborných školách všichni respondenti uvedli, že na jejich školách je vzdělávací obor Výchova ke zdraví integrována do příbuzných vzdělávacích oborů. V tabulce č. 8 uvedu typy škol, kde je Výchova ke zdraví integrována do příbuzných vzdělávacích oborů a do jakých.

Tabulka 8: Příbuzné vzdělávací obory, do kterých je integrována Výchova ke zdraví

TYP ŠKOLY	VÝCHOVA K OBČANSTVÍ	BIOLOGIE	TĚLESNÁ VÝCHOVA
GYMNÁZIUM	10	10	8
STŘEDNÍ ODBORNÁ ŠKOLA	1	1	3

Zdroj: Magda Culková

Z tabulky č. 8 je zřejmé, že obor Výchova ke zdraví je nejčastěji integrován do oborů Výchova k občanství, Biologie a Tělesná výchova a to zcela rovnoměrně.

V následující tabulce č. 9 uvedu aprobovanost výuky oboru Výchova ke zdraví na základních školách.

Tabulka 9: Výuka Výchovy ke zdraví na ZŠ

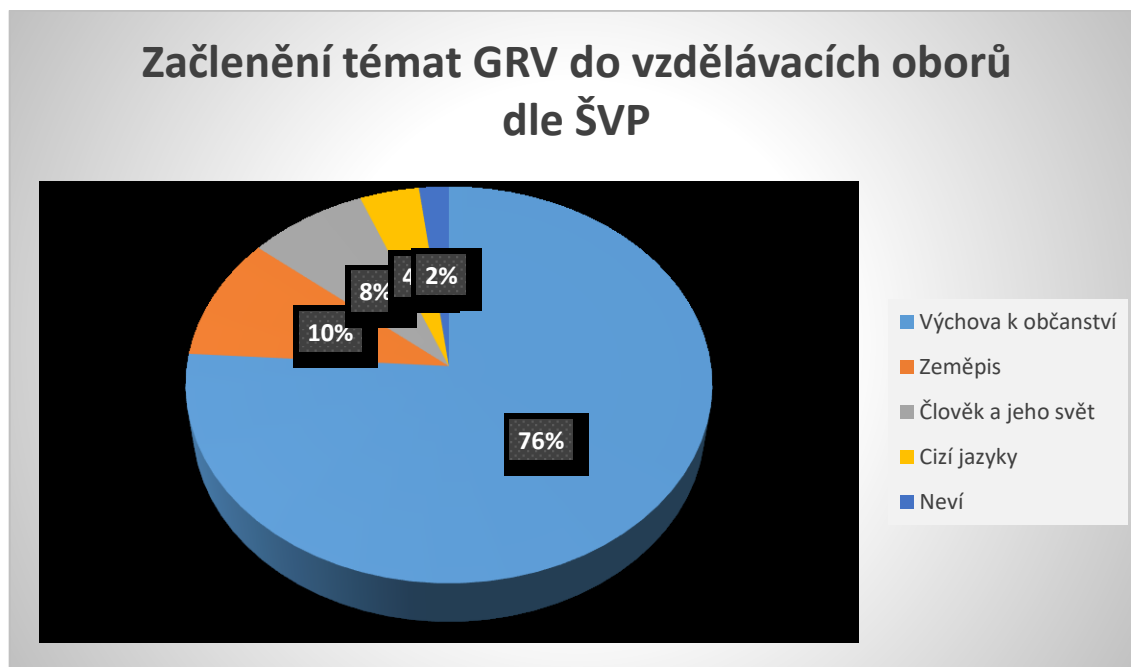
Předmět	aprobovaně	neaprobovaně
Výchova ke zdraví	6	5

Zdroj: Magda Culková

Výchova ke zdraví jako samostatný vzdělávací obor je vyučována pouze na základních školách, 6 respondentů uvedlo aprobovanou výuku a 5 respondentů vyučuje Výchovu ke zdraví neaprobovaně.

Položka č. 8: Do jakého vzdělávacího oboru jsou na Vaší škole nejčastěji začleněna témata GRV do ŠVP?

Tato položka je polouzavřená, respondenti měli na výběr z 6 připravených odpovědí a 1 možností jiné. Tato položka je limitována pouze 1 odpovědí. V grafu č. 8 uvedu celkové zastoupení jednotlivých předmětů a v tabulce č. 10 potom zastoupení jednotlivých předmětů na jednotlivých typech škol.

Graf 8: Začlenění témat GRV do vzdělávacích oborů dle ŠVP

Zdroj: Magda Culková

Z grafu č. 8 je patrné, že vzdělávací obor Výchova k občanství byla 38 (76 %) respondenty vyhodnocena jako obor, do kterého jsou na jejich škole nejčastěji začleněna témata GRV. Mezi dalšími obory, které respondenti označili, byl v 5 případech (10 %) Zeměpis, ve 4 případech (8 %) Člověk a jeho svět, 2 (4 %) respondenti označili Cizí jazyky a 1 respondent nevěděl. V následující tabulce uvedu jednotlivé typy škol a začlenění témat GRV do vzdělávacích oborů dle ŠVP.

Tabulka 10: Začlenění témat GRV do vzdělávacích oborů na jednotlivých typech škol

TYP ŠKOLY	VÝCHOVA K OBČANSTVÍ	ZEMĚPIS	ČLOVĚK A JEHO SVĚT	CIZÍ JAZYKY	NEVÍ
ZÁKLADNÍ ŠKOLA	28	2	4	-	-
GYMNÁZIUM	8	3	-	-	-
STŘEDNÍ ODBORNÁ ŠKOLA	2	-	-	2	1

Zdroj: Magda Culková

Tabulka č. 10 potvrzuje, že témata GRV jsou nejčastěji zařazena do vzdělávacího oboru Výchova k občanství na základních školách, gymnáziích i na střední odborné škole. Dalším vzdělávacím oborem, kam jsou tato témata integrována, je Zeměpis a Obor Člověk a jeho svět, který zahrnuje předměty jako je Prvouka, Vlastivěda a Přírodověda na 1. stupni ZŠ. Integraci do cizích jazyků uvedli respondenti, kteří vyučují na SOŠ, a 1 respondent, který vyučuje na SOŠ, na tuto položku odpověděl nevím.

Položka č. 9: Do jakých vzdělávacích oborů jsou témata GRV zařazena okrajově?

Tato položka je polouzavřená, respondenti zde mají nabídku odpovědí, včetně možnosti jiné, kde mohou vypsát obor, který není v nabídce uveden. V této položce je možné zvolit více odpovědí. U této položky respondenti označili mnoho možností, proto nepoužiji graf na celkový počet jednotlivých oborů, ale tabulku č. 11, kde položky rozdělím na jednotlivé obory podle typu škol.

Tabulka 11: Okrajové zařazení témat GRV do vzdělávacích oborů na jednotlivých typech škol

VZDĚLÁVACÍ OBOR	ZŠ	GYMNÁZIUM	SOŠ
ZEMĚPIS	25	8	-
DĚJEPIS	22	10	-
VÝCHOVA KE ZDRAVÍ	21	-	-
BIOLOGIE	15	7	1
CIZÍ JAZYKY	9	9	2
VÝCHOVA K OBČANSTVÍ	3	2	-
ČLOVĚK A JEHO SVĚT	6	-	-
IVT	4	-	-
CHEMIE	3	-	-
ČESKÝ JAZYK	2	-	-
HUDEBNÍ VÝCHOVA	1	-	-
RODINNÁ VÝCHOVA	1	-	-
FINANČNÍ GRAMOTNOST	1	-	-
DRAMATICKÁ VÝCHOVA	1	-	-
TĚLESNÁ VÝCHOVA	1	-	-
MEDIÁLNÍ VÝCHOVA	1	-	-
NEVÍ	-	-	2

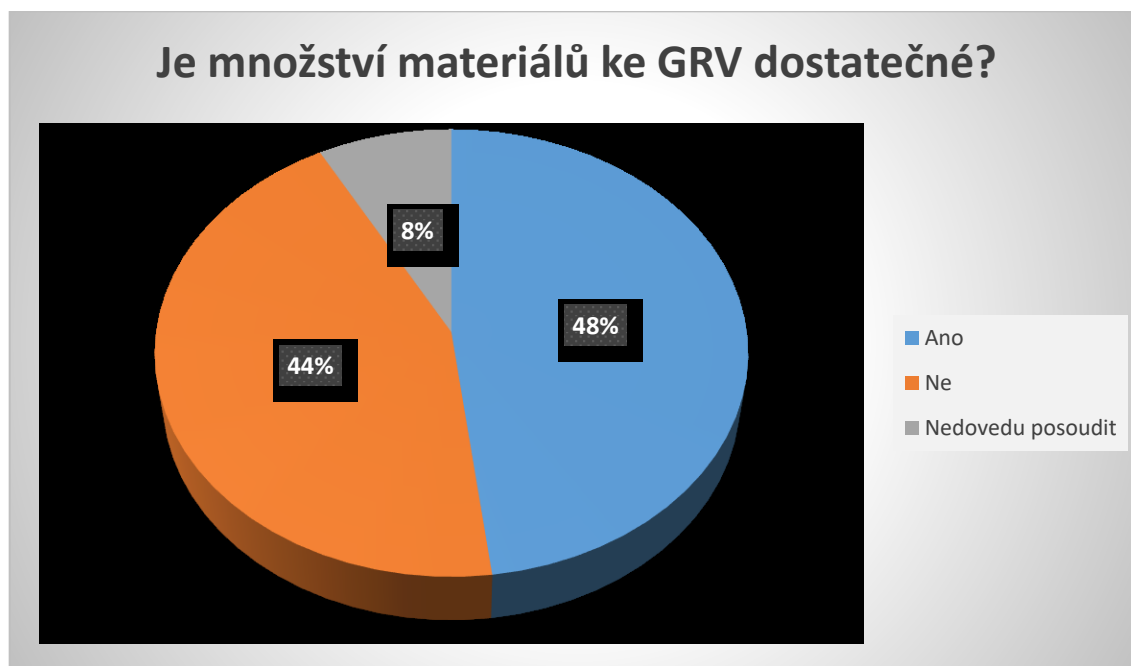
Zdroj: Magda Culková

Mezi vyučovací obory, do kterých jsou témata GRV zařazena okrajově, nejčastěji respondenti, kteří vyučují na základní škole a gymnáziu, označili Zeměpis a Dějepis. Na základních školách byl jako třetí nejčastější možností označen obor Výchova ke zdraví. Následoval obor Biologie a Cizí jazyky, a to na základních školách, gymnáziích i středních odborných školách. Vzdělávací obor Výchova k občanství byla označena pouze 3 respondenty ze základních škol a 2 respondenty z gymnázií z důvodu, že tento obor byl nejčastěji označen v předchozí položce jako obor, do kterého jsou v ŠVP témata GRV zařazena nejčastěji. Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je vyučována na 1. stupni základních škol a označilo ji 6 respondentů. Ostatní obory uvedené v tabulce č. 11 byly označeny minimálním počtem respondentů. 2 respondenti využili v otevřené položce možnost nevím.

Položka č. 10: Myslíte si, že materiálů, které se zabývají GRV, je dostatek?

Tato položka je uzavřená, zjišťuje, zda respondenti mají dostatek materiálů k zapojení GRV do výuky, a nabízí respondentům 3 možnosti odpovědi: ano, ne, nedovedu posoudit.

V grafu č. 9 jsou uvedeny souhrnné odpovědi respondentů a v následující tabulce č. 12 jsou odpovědi respondentů rozděleny podle typů škol.

Graf 9: Je množství materiálů ke GRV dostatečné?

Zdroj: Magda Culková

Graf č. 9 naznačuje nepatrnou převahu u respondentů, kteří si myslí, že materiálů, které se zabývají GRV je dostatek. 24 (48 %) respondentů označilo množství materiálů ke GRV jako dostatečné. 22 (44 %) respondentů se naopak považuje množství materiálů, které se zabývají GRV, jako nedostatečné. 4 (8 %) respondenti se vyjádřili tak, že nemohou tuto položku posoudit.

V tabulce č. 12 znázorním přístup k materiálům, které se zabývají GRV v souvislosti s typem školy.

Tabulka 12: Materiály GRV a typ školy

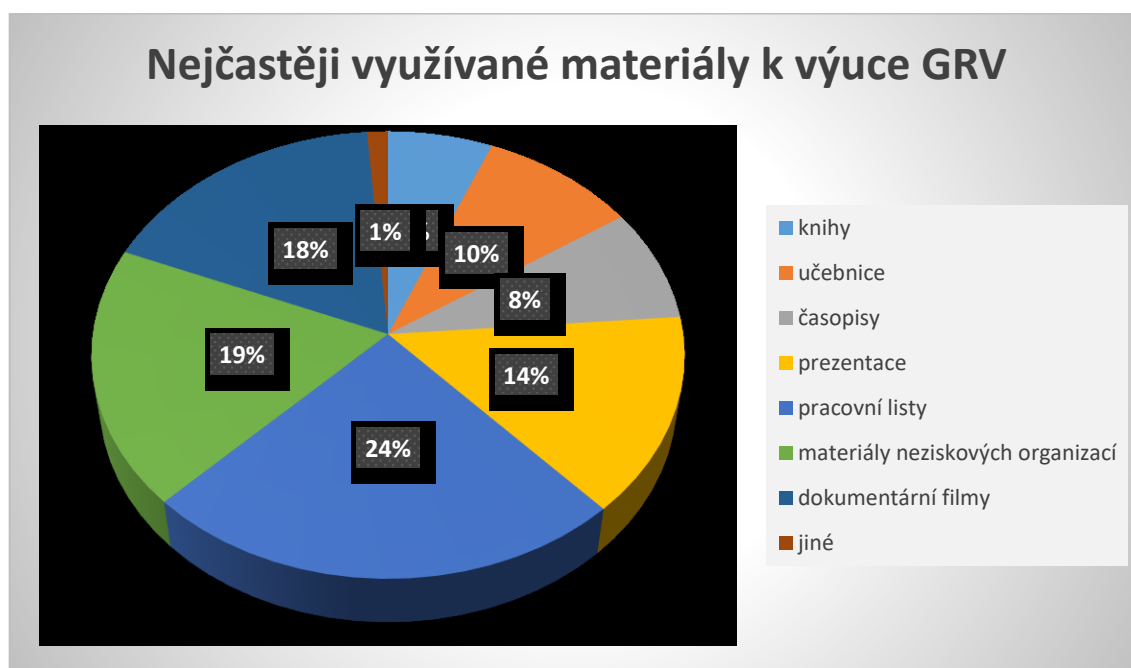
TYP ŠKOLY	Materiálů, které se zabývají GRV, je dostatek		
	ANO	NE	NEDOVEDU POSOUDIT
ZÁKLADNÍ ŠKOLA	19	14	1
GYMNÁZIUM	5	5	1
STŘEDNÍ ODBORNÁ ŠKOLA	-	3	2

Zdroj: Magda Culková

Z tabulky č. 12 vyplývá, že na dostatečném množství materiálů, které se zabývají problematikou GRV, se shodlo 19 respondentů, kteří vyučují na základní škole, a 5 respondentů, kteří vyučují na gymnáziu. Naopak na nedostatku těchto materiálů se shodli respondenti ze všech typů uvedených škol, a to v počtu 14 respondentů ze základních škol, 5 respondentů z gymnázií a 3 respondenti ze středních odborných škol. To, zda je materiálů dostatek, či nedostatek, nedokážou posoudit celkem 4 respondenti, 1 respondent ze základní školy, 1 z gymnázia a 2 ze střední odborné školy.

Položka č. 11: Jaké materiály k výuce GRV nejčastěji využíváte?

Tato položka je polouzavřená, respondenti měli na výběr ze 7 připravených a 1 otevřené možnosti. Počet možností byl libovolný. Celkový počet jednotlivých možností uvedu v grafu č. 10. V tabulce č. 13 uvedu, jaké materiály využívají respondenti, jejichž aprobací je obor Výchova ke zdraví, a jaké materiály využívají respondenti, jejichž aprobace je jiná.

Graf 10: Nejčastěji využívané materiály k výuce GRV

Zdroj: Magda Culková

Z uvedeného grafu je patrné, že nejvíce využívanými materiály k výuce GRV jsou pracovní listy, a to v případě 39 respondentů. Následují materiály neziskových organizací, které využívá 30 respondentů, a dokumentární film, který využívá k výuce 28 respondentů. Prezentace uvedlo 23 respondentů, učebnice uvedlo 15 respondentů, časopisy

13 respondentů a knihy 10 respondentů. V otevřené otázce jiné uvedli 2 respondenti jako materiály k výuce GRV statistiky, výzkumy a encyklopedie.

V následující tabulce č. 13 uvedu vztah mezi materiály využívanými k výuce GRV a aprobací k výuce VKZ. Vzhledem k odlišnému počtu respondentů v jednotlivých skupinách jsem hranici četnosti používání stanovila nad 70 % a tyto položky zvýraznila.

Tabulka 13: Využívané materiály GRV a aprobace VKZ

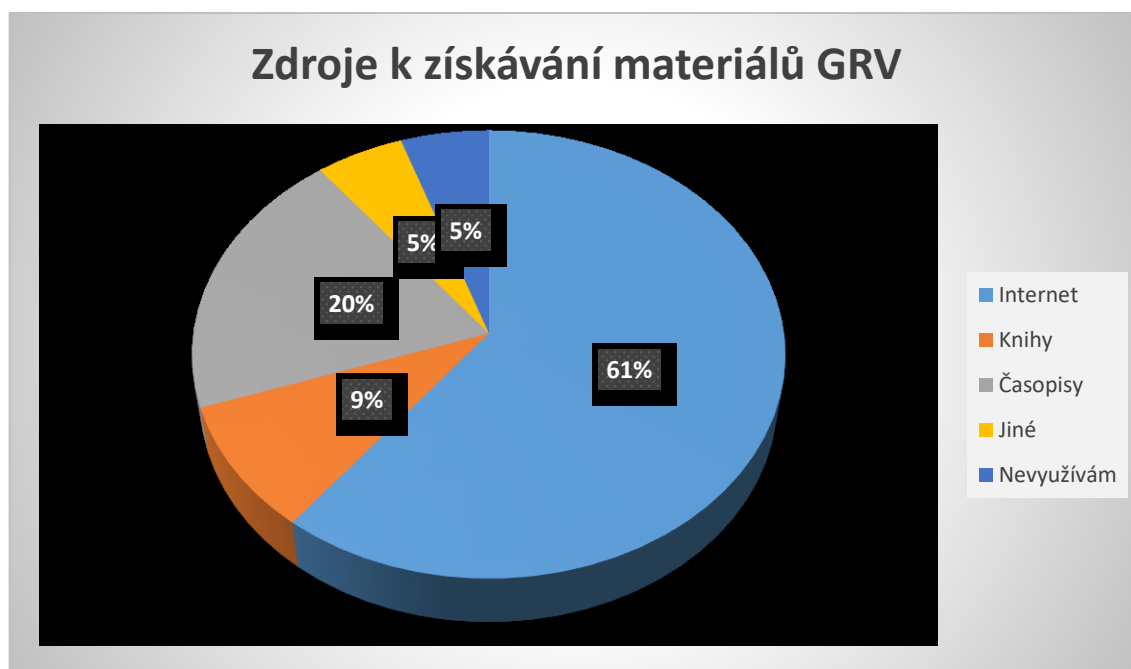
POLOŽKA	VKZ S APROBACÍ (6)	VKZ BEZ APROBACE (6)	APROBACE VKZ, ALE NEUČÍ VKZ (7)	OSTATNÍ (31)
KNIHY	2	-	4	4
UČEBNICE	3	1	5	6
ČASOPISY	2	2	4	5
PREZENTACE	2	4	3	14
PRACOVNÍ LISTY	5	4	6	21
MATERIÁLY NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ	5	6	4	15
DOKUMENTÁRNÍ FILMY	5	3	3	18
STATISTIKY	-	-	1	-
VÝZKUMY	-	-	1	-
ENCYKLOPEDIÉ	-	-	-	1
MATERIÁLY NEVYUŽÍVÁM	-	-	1	3

Zdroj: Magda Culková

Z tabulky č. 13 vyplývá, že učitelé Výchovy ke zdraví s aprobací tohoto oboru využívají materiály ke GRV nejvíce, a to pracovní listy, materiály neziskových organizací a dokumentární filmy. Respondenti, kteří vyučují obor Výchova ke zdraví bez aprobace tohoto oboru, nejvíce využívají k výuce materiály neziskových organizací. Respondenti, jejichž aprobace je Výchova ke zdraví s druhým oborem, ve většině případů učí na 1. stupni ZŠ a nejčastějšími materiály k výuce GRV jsou pracovní listy. Poslední skupinu tvoří respondenti, kteří k oboru Výchova ke zdraví nemají aprobaci a obor neučí. V této skupině žádné materiály k výuce GRV nepřekročily 70% hranici využívání ve výuce.

Položka č. 12: Z jakých zdrojů materiály k výuce GRV získáváte?

Položka je polouzavřená, respondenti zde mají kromě 4 připravených odpovědí i volbu otevřenou. Na tuto položku je možný libovolný počet odpovědí. V grafu č. 11 uvedu celkové rozlišení jednotlivých zdrojů a v tabulce č. 14 rozdělím vztah zdrojů k výuce GRV v závislosti na aprobaci. Hranice četnosti v tabulce bude opět 70 %.

Graf 11: Zdroje k získávání materiálů GRV

Zdroj: Magda Culková

Z grafu č. 11 je patrné, že nejvíce respondenti materiály k výuce GRV získávají z internetu. Tento zdroj uvedlo 46 (92 %) respondentů. Knihy jsou respondenty označeny v 7 případech a časopisy v 15 případech. V možnosti jiné uvedli 2 respondenti školení, 1 respondent se účastní seminářů GRV. 4 respondenti GRV do výuky nezapojují, a proto je ani nezískávají z žádných zdrojů.

V tabulce č. 14 uvedu vztah mezi zdroji materiálů k výuce GRV a aprobací respondentů.

Tabulka 14: Vztah mezi zdroji materiálů k výuce GRV a aprobací respondentů

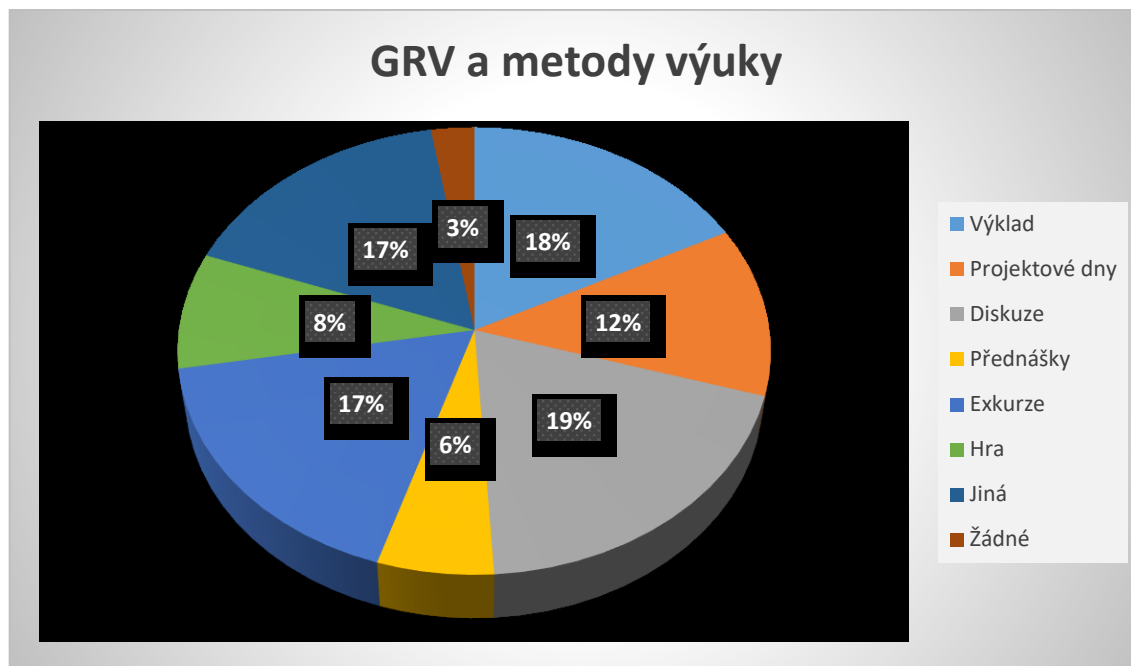
POLOŽKA	VKZ S APROBACÍ (6)	VKZ BEZ APROBACE (6)	APROBACE VKZ, ALE NEUČÍ VKZ (7)	OSTATNÍ (31)
INTERNET	6	6	6	28
KNIHY	3	-	3	1
ČASOPISY	2	1	5	7
ŠKOLENÍ	-	-	1	2
SEMINÁŘE GRV	-	-	1	1
MATERIÁLY NEVYUŽÍVÁM	-	-	1	3

Zdroj: Magda Culková

Tabulka č. 14 jasně ukazuje, že internet je nejvýznamnějším zdrojem, kde respondenti získávají materiály k výuce GRV. Tento zdroj označilo všech 46 respondentů, kteří GRV do výuky zapojují, pouze 4 respondenti, kteří výuku GRV do svého oboru nezapojují, nezískávají ani materiály z žádných zdrojů. Časopisy jsou ve vztahu GRV a Výchovy ke zdraví méně významné. V případě respondentů, kteří mají aprobaci k oboru Výchova ke zdraví, ale tento obor neučí, jsou časopisy poměrně významným zdrojem ve vztahu ke GRV. Školení a seminářů, které se zabývají problematikou GRV, se účastní 5 respondentů, kteří obor Výchova ke zdraví nevyučují, i když 2 respondenti aprobaci v oboru VKZ mají.

Položka č. 13: Jaké metody při výuce témat, která se týkají GRV, používáte?

Tato položka je polouzavřená a nabízela respondentům 6 možností uzavřených a 1 otevřenou možnost. V grafu č. 12 uvedu, které metody respondenti označili jako využívané, a v tabulce č. 15 rozdělím tyto metody ve vztahu k aprobaci ve výuce oboru Výchova ke zdraví.

Graf 12: Metody výuky GRV

Zdroj: Magda Culková

Z grafu č. 12 je zřejmé, že nejčastější metodou výuky témat GRV je diskuze a to u 30 respondentů. Následují metody výkladu a exkurze, které jsou vyrovnané, a které označilo 27 respondentů. Projektové dny jsou metodou, kterou označilo 19 respondentů, následují metody formou hry, které označilo 13 respondentů. Nejméně respondentů označilo metodu přednášky, pouze v 9 případech. Mezi jiné metody respondenti zařadili interaktivní tabuli, film a poslech. 4 respondenti odpověděli, že metody výuky v GRV nevyužívají, protože nezapojují GRV do výuky.

V tabulce č. 15 uvedu jednotlivé metody výuky a jejich vztah k oboru Výchova ke zdraví.

Tabulka 15: Metody výuky GRV ve vztahu k výuce Výchovy ke zdraví

POLOŽKA	VKZ S APROBACÍ (6)	VKZ BEZ APROBACE (6)	APROBACE VKZ, ALE NEUČÍ VKZ (7)	OSTATNÍ (31)
VÝKLAD	3	4	5	15
PROJEKTOVÉ DNY	2	3	6	8
DISKUZE	5	4	7	14
PŘEDNÁŠKY	3	1	1	4
EXKURZE	5	4	3	15
HRA	3	1	4	5
INTERAKTIVNÍ TABULE	1	2	1	10
FILM	1	2	1	8

Zdroj: Magda Culková

Z tabulky č. 15 je zřejmý vliv aprobace v oboru Výchova ke zdraví a metod výuky GRV. Všichni respondenti, kteří jsou aprobováni v oboru Výchova ke zdraví, využívají vybrané metody, jako je diskuze, exkurze a projektové dny ve více než 70 %.

4.4 Vyhodnocení předpokladů

V této podkapitole uvedu vyhodnocení výzkumných předpokladů na základě dotazníkového šetření. Jednotlivé položky jsou doplněny grafy a tabulkami.

VP1 zněl: Aprobovaní učitelé výchovy ke zdraví zařazují témata GRV do výuky více než učitelé příbuzných vzdělávacích oborů.

Na základě vyhodnocení výzkumného šetření bylo zjištěno, že první výzkumný předpoklad se nepotvrdil. Výchova ke zdraví je jako samostatný vzdělávací obor vyučována pouze na základních školách. Naopak na gymnáziích a středních odborných školách je vzdělávací obor výchova ke zdraví integrován do příbuzných vzdělávacích oborů biologie, výchova k občanství a tělesná výchova.

Aprobaci v oboru Výchova ke zdraví uvedlo 13 respondentů. Z tohoto počtu 6 respondentů obor Výchova ke zdraví vyučuje aprobovaně na základní škole a 7 respondentů vyučuje jiné obory. Neaprobovanou výuku oboru Výchova ke zdraví uvedlo 5 respondentů.

Z následujících položek však vyplývá, že respondenti s aprobací Výchova ke zdraví používají při výuce témat GRV materiály neziskových organizací, dokumentární filmy

a pracovní listy více než respondenti bez aprobace. Respondenti s aprobací Výchova ke zdraví využívají při výuce GRV více metody diskuze, výklad, exkurze a projektové dny než respondenti s jinou aprobací.

VP2 zněl: Témata GRV jsou integrována především do příbuzných vzdělávacích oborů.

Na základě vyhodnocení položky 8 a 9 v dotazníkovém šetření se tento výzkumný předpoklad potvrdil. 38 z dotázaných respondentů uvedlo jako obor, do kterého jsou nejčastěji na jejich školách začleněna témata týkající se GRV, vzdělávací obor Výchova k občanství (76 %). Vzdělávací obor Zeměpis byl označen 5 respondenty (10 %). Vzdělávací obor Člověk a jeho svět označili 4 respondenti (8 %), 2 (4 %) respondenti označili Cizí jazyky a 1 respondent v této položce označil možnost nevím. Vzdělávací obor Výchova ke zdraví nebyl jako hlavní obor, do kterého jsou integrována témata GRV, označen ani jedním respondentem, ale jako obor, kde jsou témata GRV zařazena okrajově, byl označen 21 respondenty. Okrajové zařazení témat GRV bylo označeno téměř ve všech vzdělávacích oborech (tabulka č. 11), nejvíce však ve vzdělávacích oborech Zeměpis, Dějepis, Výchově ke zdraví, Biologie a Člověk a jeho svět.

VP3 zněl: Dostupnost materiálů, které se zabývají GRV, je dostatečná.

Na základě vyhodnocení položek 10, 11 a 12 je potvrzení tohoto výzkumného předpokladu velmi nejednoznačné. 24 (48 %) respondentů označilo množství materiálů k výuce GRV jako dostatečné, 22 (44 %) respondentů naopak označilo množství materiálů k výuce GRV jako nedostatečné a 4 (8 %) respondenti na tuto položku vybrali možnost nedovedu posoudit. Na základních školách si většina respondentů myslí, že materiálů k výuce GRV je dostatek. Na gymnáziích polovina respondentů uvedla, že materiálů k výuce GRV je dostatek, a druhá polovina opak, tedy nedostatek. Respondenti ze středních odborných škol uvedli spíše nedostatek materiálů, možnost dostatku materiálů k výuce GRV neuvedl ani jeden.

Jako nejčastěji využívané materiály, které se zabývají GRV, uvedlo 39 respondentů pracovní listy. Materiály neziskových organizací uvedlo 30 respondentů a dokumentární filmy uvedlo 28 respondentů. Respondenti, jejichž aprobace je Výchova ke zdraví, používají při výuce témat GRV materiály neziskových organizací, dokumentární filmy a pracovní listy více než respondenti bez aprobace.

Nejčastějším zdrojem k získávání materiálů GRV je internet, a to u 46 (92 %) respondentů. Na tomto zdroji se shodli téměř všichni respondenti bez rozdílu, zda je jejich aprobací Výchova ke zdraví, či ne.

Vedlejší výzkumná otázka se zabývala metodami, které respondenti nejčastěji využívají při výuce GRV.

K této otázce se vztahuje položka číslo 13 v dotazníku. Nejčastěji uplatňovanou metodou výuky GRV je diskuze, výklad, exkurze a projektové dny. Respondenti s aprobací Výchova ke zdraví tyto metody uplatňují o něco více než respondenti s jinou aprobací.

5 DISKUZE

Cílem výše uvedeného výzkumu bylo zmapovat začlenění výuky témat GRV do vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví (dále VKZ).

První výzkumná otázka byla zaměřena na aprobovanost výuky vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví a zařazení témat GRV do výuky v souvislosti s aprobací v oboru Výchova ke zdraví.

Na základě vyhodnocení výzkumného šetření bylo zjištěno, že první výzkumný předpoklad se nepotvrdil. Témata GRV zařazují do výuky téměř všichni respondenti, a to bez ohledu na aprobaci.

Vzdělávací obor Výchova ke zdraví je podle výsledků dotazníkového šetření jako samostatný obor vyučován pouze na základních školách, a to jak aprobovaně, tak i neaprobovaně. Z 13 respondentů, jejichž aprobací je obor Výchova ke zdraví, vyučuje tento obor 6 respondentů, dalších 7 respondentů vyučuje jiné vzdělávací obory na různých typech škol, nejčastěji však na 1. stupni ZŠ. Neaprobovaně vyučuje obor Výchova ke zdraví 5 respondentů. Na gymnáziích a středních odborných školách je vzdělávací obor výchova ke zdraví integrován do příbuzných vzdělávacích oborů Biologie, Výchova k občanství a Tělesná výchova.

Z dotazníkového šetření však vyplývá, že respondenti s aprobací Výchova ke zdraví používají při výuce témat GRV materiály neziskových organizací, dokumentární filmy a pracovní listy více než respondenti bez aprobace. Respondenti s aprobací Výchova ke zdraví také využívají při výuce GRV více metody diskuze, výklad, exkurze a projektové dny než respondenti s jinou aprobací.

Druhá výzkumná otázka se zabývala integrací témat GRV do příbuzných oborů. Na základě dotazníkového šetření se druhý výzkumný předpoklad potvrdil. Vzdělávací obor Výchova ke zdraví není hlavním oborem, do kterého jsou témata GRV integrována nejčastěji, ale jsou to především příbuzné vzdělávací obory.

Většina respondentů jako obor, do kterého jsou témata GRV integrována, nejčastěji uvedla vzdělávací obor Výchova k občanství. Jako další obory uváděli respondenti Zeměpis, Člověk a jeho svět a Cizí jazyky. Vzdělávací obor Výchova ke zdraví nebyl jako hlavní obor, do kterého jsou integrována témata GRV, označen ani jedním respondentem, ale byl

označen jako obor, kde jsou témata GRV zařazena okrajově. Okrajové zařazení témat GRV bylo označeno téměř ve všech vzdělávacích oborech (tabulka č. 11), nejvíce však ve vzdělávacích oborech Zeměpis, Dějepis, Výchova ke zdraví, Biologie a Člověk a jeho svět.

Třetí výzkumná otázka se zabývala dostupností materiálů, které se zabývají tématy GRV, a jejich využití ve výuce. Tento výzkumný předpoklad nelze s jistotou potvrdit ani vyvrátit. Odpověď ano zvolilo 24 respondentů, odpověď ne 22, ale 4 respondenti tuto položku nedovedli posoudit.

Také podle typu školy, na kterých respondenti vyučují, je neshoda. Více než polovina respondentů ze základních škol uvedlo, že množství materiálů k výuce GRV je dostatek. Na gymnáziích polovina respondentů uvedla, že materiálů k výuce GRV je dostatek, a druhá polovina opak, tedy nedostatek. Respondenti ze středních odborných škol považují množství materiálů k výuce GRV za nedostatečné.

Mezi nejčastěji využívané materiály, které se zabývají GRV, patří pracovní listy, materiály neziskových organizací a dokumentární filmy. Jako nejčastější zdroj, kde respondenti získávají materiály k výuce témat GRV, je internet. Tento zdroj uvedli všichni respondenti s výjimkou těch, kteří uvedli, že témata GRV do výuky nezapojují, a tudíž ani materiály nevyužívají. Jako jedny z nejméně využívaných zdrojů byly respondenty označeny knihy, časopisy a učebnice.

Vedlejší výzkumná otázka se zabývala metodami, které respondenti nejčastěji využívají při výuce GRV. V této položce nejčastěji respondenti uváděli metodu výkladu, exkurze, diskuze a projektových dnů. Výsledkem šetření je, že respondenti s aprobací Výchova ke zdraví tyto metody uplatňují o něco více než respondenti s jinou aprobací.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zabývala globálními problémy a Globálním rozvojovým vzděláváním. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. V první kapitole jsem se zabývala vybranými problémy GRV, jaké jsou jeho hlavní cíle, principy a témata, která jsou ve vzdělávání žáků na různých typech škol v dnešním globalizovaném světě stále více aktuální. V druhé kapitole jsem se zabývala jednotlivými pojmy, které se vztahují ke GRV v oblasti vzdělávání, klíčových kompetencích a Rámcových vzdělávacích programech. V třetí kapitole teoretické části jsem se zabývala vybranými globálními problémy, jako je chudoba, hlad, zdravotní stav a péče, nerovnoměrný přístup ke vzdělání a nerovnoměrný přístup k nezávadné vodě. Tyto problémy jsem vybrala z důvodu jejich nerovnoměrného rozložení v jednotlivých částech světa a propastnému rozdílu mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi.

Na teoretickou část navazuje část praktická, která se zabývá jak zařazením Globálního rozvojového vzdělávání ve výuce vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví, tak i všech dalších vzdělávacích oborů.

Výzkumné šetření v praktické části bylo uskutečněno dotazníkovou metodou na různých typech škol v Praze a ve Středočeském kraji. Cílem výzkumu bylo zjistit, zda je vzdělávací obor Výchova ke zdraví vyučována aprobovaně a zda je na jednotlivých školách do výuky zařazena jako samostatný vzdělávací obor, nebo je její obsah zařazen do příbuzných vzdělávacích oborů. Bylo zmapováno, v jakých vzdělávacích oborech je GRV nejčastěji zapojeno do výuky a v kterých okrajově, a zjištěn vztah Výchovy ke zdraví a GRV. Dalším cílem bylo zjistit, zda mají učitelé dostatečný přístup k materiálům, které se GRV zabývají, a jaké materiály nejčastěji využívají. Vedlejší výzkumná otázka se zabývala metodami, které respondenti nejčastěji využívají při výuce GRV.

POUŽITÉ ZKRATKY

G	Gymnázium
GRV	Globální rozvojové vzdělávání
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání
RVP G	Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
SOŠ	Střední odborná škola
ŠVP	Školní vzdělávací program
VKZ	Výchova ke zdraví
ZŠ	Základní škola

SEZNAM LITERATURY

- BELHOVÁ, M., SKALICKÁ, P. a SOBOTOVÁ L. *Začínáme s GRV: případová studie k začleňování globálního rozvojového vzdělávání na českých školách*. Praha: Člověk v tísni, c2009. ISBN 978-80-86961-87-3.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6
- GREGORA, M. *Očkování a infekční nemoci dětí*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-147-1126-5.
- HOLCOVÁ, M. *Rozvojové Vzdělávání aneb Naše odpovědnost vůči zemím globálního jihu*. Praha: Prázdninová škola Lipnice, č. 2, 2004, Gymnasion – časopis pro zážitkovou pedagogiku
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
- ILO. *Global Estimates of Child Labour*. Geneva: ILO, 2017. ISBN 978-92-2-130152-3.
- JENÍČEK, V., FOLTÝN, J. *Globální problémy světa – v ekonomických souvislostech*. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-326-4.
- KLÁPOVÁ, J., SKALICKÁ, P., SOBOTOVÁ, L. *Bohouš a Dáša na stopě hladu*. Praha: Člověk v tísni, 2012. ISBN 978-80-87456-20-0.
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Globální rozvojové vzdělávání v přípravě budoucích učitelů*. Praha: Člověk v tísni o.p.s., 2015. ISBN 978-80-87456-74-3.
- KUNA, Z. *Demografický a potravinový problém světa*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-588-5.
- MACHOVÁ, J. *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5351-5.
- MOLDAN, B. *Podmaněná planeta*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2999-5.
- NÁDVORNÍK, O., VOLFOVÁ, A. *Společný svět: příručka globálního rozvojového vzdělávání*. Praha: Člověk v tísni o.p.s., 2004. ISBN 80-903510-0-x.
- NOVÁČEK, P. *Udržitelný rozvoj*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2514-6.

- PIKE, G., SELBY, D. *Globální výchova*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-85623-98-6.
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. ISBN 978-80-87000-11-3.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Stařeč: Infra, 2005. ISBN 80-86666-24-7.
- SEMIGINOVSKÝ, B. *Abeceda očkování*. Fórum pro zdraví, 2004. 40 ISBN 80-239-3199-7.
- SKALICKÁ, Petra a BLAŽKOVÁ, Blanka. *Náš společný svět*. Praha: Člověk v tísni o.p.s., 2012. ISBN 978-80-87456-34-7.
- TOŽIČKA, T. *Příliš vzdálené cíle*. Praha: Educon, o.s., 2008. ISBN 978-80-254-3279-2.
- UNDP. *Human Development Report 2006*. New York: UNDP, 2006, ISBN 0-230-50058-7.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION. *World malaria report 2017*. Geneva: WHO, 2017 ISBN 978-92-4-156552-3.

Elektronické zdroje

- EXNEROVÁ, V. a VOLFOVÁ, A. *Chudoba*. Rozvojovka, 2008, (online), (cit. 26.3. 2018), dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/chudoba>
- FORS. *Národní strategie GRV*, (online), (cit. 5.3.2018), dostupné z: http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2012/08/Narodni_strategie_GRV_2016_2017.pdf
- GLOBALNÍ ROZVOJOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ, (online), (cit. 10.3.2018), dostupné z: <https://www.globalnirozvojovevzdelavani.cz/co-je-grv/definice-a-principy.html>
- HOKROVÁ, M. *Cena vody vše o globálním problému nedostatku pitné vody*, ROZVOJOVKA, (online), (cit. 29.1.2018), dostupné z: www.rozvojovka.cz/download/docs/158_cena-vody.pdf
- LÉKAŘI BEZ HRANIC. *Malárie*, 2017, (online), (cit. 15.3.2018), dostupné z: <https://www.lekari-bez-hranic.cz/malarie>

- MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR., (online), (cit. 5.3.2018), dostupné z:
Národní strategie GRV
https://www.mzv.cz/file/612334/Narodni_strategie_globalniho_rozvojoveho_vzdelavani_pro_obdobi_2011___2015.pdf
- ROZVOJOVKA, *Voda a hygiena*, 2016, (online), (cit. 24.4.2018), dostupné z:
<http://www.rozvojovka.cz/voda-a-hygiena>
- BARTÁK, M., EXNEROVÁ, V., VOLFOVÁ, A. *Zdraví*, Rozvojovka, 2008, (online),
(cit. 12.3.2018), dostupné z: www.rozvojovka.cz/zdravi
- STOP DĚTSKÉ PRÁCI. *Fakta*. Stopdetskepraci, 2015, (online), (cit. 22.4.2018), dostupné z:
www.stopdetskepraci.cz/co-je-to-detska-prace/fakta/
- STRAKOVÁ, N. *Velký světový zabiják HIV/AIDS*, Rozvojovka, 2011, (online),
(cit. 10.3.2018), dostupné z:
www.rozvojovka.cz/clanky/1045-velky-svetovy-zabijak-hiv-aids.htm.
- UNAIDS, *Unaid data 2017*, (online), (cit. 12.3.2018), dostupné z:
http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/20170720_Data_book_2017_en.pdf
- VARIANTY. *Globální rozvojové vzdělávání*, (online), (cit. 6.3.2018), dostupné z:
<https://www.varianty.cz/globalni-rozvojove-vzdelavani>
- VARIANTY. *Index lidského rozvoje*, (online), (cit. 25.3.2018), dostupné z:
<https://www.varianty.cz/slovnicek-pojmu/58-index-lidskeho-rozvoje-human-development-index-8211-hdi>
- VENCBAUEROVÁ, K. a SRB, O. *Dětská práce*. Praha: AMO, 2012. (online),
(cit. 26.3.2018), dostupné z:
[www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Dětská-práce-HRC.pdf](http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Detska-prace-HRC.pdf)

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Globální výchova.....	10
----------------------------------	----

Seznam tabulek

Tabulka 1: Pohlaví respondentů	41
Tabulka 2: Věk respondentů.....	42
Tabulka 3: Délka pedagogické praxe	44
Tabulka 4: Typ školy.....	45
Tabulka 5: Aprobace respondentů.....	47
Tabulka 6: Aprobace a vyučované předměty	48
Tabulka 7: Výuka Výchovy ke zdraví na jednotlivých typech škol.....	50
Tabulka 8: Příbuzné vzdělávací obory, do kterých je integrována Výchova ke zdraví	50
Tabulka 9: Výuka Výchovy ke zdraví na ZŠ	50
Tabulka 10: Začlenění témat GRV do vzdělávacích oborů na jednotlivých typech škol....	52
Tabulka 11: Okrajové zařazení témat GRV do vzdělávacích oborů na jednotlivých typech škol.....	53
Tabulka 12: Materiály GRV a typ školy	54
Tabulka 13: Využívané materiály GRV a aprobace VKZ.....	56
Tabulka 14: Vztah mezi zdroji materiálů k výuce GRV a aprobací respondentů	58
Tabulka 15: Metody výuky GRV ve vztahu k výuce Výchovy ke zdraví.....	60

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví respondentů.....	40
Graf 2: Věk respondentů.....	41
Graf 3: Délka pedagogické praxe	43
Graf 4: Typ školy.....	44
Graf 5: Aprobace respondentů.....	46
Graf 6: Aprobace a vyučované předměty	48
Graf 7: Výchova ke zdraví jako samostatný obor	49

Graf 8: Začlenění témat GRV do vzdělávacích oborů dle ŠVP	51
Graf 9: Je množství materiálů ke GRV dostatečné?	54
Graf 10: Nejčastěji využívané materiály k výuce GRV	55
Graf 11: Zdroje k získávání materiálů GRV	57
Graf 12: Metody výuky GRV	59

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Dotazník.....	I
--------------------------	---

Příloha 1: Dotazník

Vážení respondenti,

jmenuji se Magda Culková a chtěla bych Vás tímto požádat o vyplnění anonymního dotazníku, který poslouží k získání podkladů pro bakalářskou práci. Tématem bakalářské práce jsou: „Vybrané problémy globálního rozvojového vzdělávání ve Výchově ke zdraví“. Mezi vybrané problémy globálního rozvojového vzdělávání (dále jen GRV) jsem zařadila chudobu, hlad a podvýživu, nedostatek nezávadné vody, nízkou vzdělanost, populační růst a zdravotní problémy. V případě jakéhokoliv dotazu se na mě obraťte prostřednictvím emailu magdaculkova@gmail.com.

Děkuji za Váš čas a vyplnění dotazníku

Dotazník:

1. Pohlaví:
 - a) Muž
 - b) Žena

2. Věk:
 - a) do 30 let
 - b) 31-40 let
 - c) 41-50 let
 - d) 51 let a více

3. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe?
 - a) 1 rok – 5 let
 - b) 6 – 10 let
 - c) 11 – 15 let
 - d) 16- 20 let
 - e) 20 – 25 let
 - f) 26 let a více

4. Na jakém typu školy učíte:
 - a) ZŠ
 - b) Gymnázium
 - c) SŠ

5. Jaká je Vaše aprobace? (v případě specifických oborů vypište slovem).....
.....
.....

6. Jaké předměty učíte? (v případě specifických oborů vypište slovem).....
.....
.....

7. Vyučovací obor Výchova ke zdraví je na Vaší škole zařazena jako:
a) Samostatný vzdělávací obor
b) Není vyučována jako samostatný vzdělávací obor, jednotlivá témata jsou integrována do příbuzných vzdělávacích oborů, jakých?
.....
.....

8. Do jakého vzdělávacího oboru jsou na Vaší škole nejčastěji začleněna témata GRV do ŠVP? (Zakroužkujte pouze 1 odpověď)
a) Výchova ke zdraví
b) Občanská výchova nebo Základy společenských věd
c) Dějepis
d) Zeměpis
e) Cizí jazyky
f) Biologie nebo přírodopis
g) Jiné – vypište (v případě specifických oborů vypište slovem)
.....
.....

9. Do jakých vzdělávacích oborů jsou na Vaší škole zařazena témata GRV okrajově? (může být více odpovědí)

- a) Výchova ke zdraví
- b) Občanská výchova nebo Základy společenských věd
- c) Zeměpis
- d) Dějepis
- e) Biologie nebo Přírodopis
- f) Cizí jazyky
- g) Jiné – vypište (v případě specifických oborů vypište

slovem)

.....

.....

10. Myslíte si, že materiálů, které se zabývají GRV je dostatek?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nedovedu posoudit

11. Jaké materiály k výuce GRV nejčastěji využíváte? (může být více odpovědí)

- a) Knihy
- b) Učebnice
- c) Časopisy
- d) Prezentace
- e) Pracovní listy
- f) Materiály neziskových organizací
- g) Dokumentární filmy
- h) Jiné –

jaké?

.....

.....

12. Z jakých zdrojů materiály k výuce GRV nejčastěji čerpáte? (může být více odpovědí)

- a) Internet
- b) Knihy
- c) Časopisy
- d) Materiály neziskových organizací
- e) Z jiných – jakých?

.....

.....

.....

13. Jaké metody při výuce témat, která se týkají GRV používáte? (může být více odpovědí)

- a) Výklad
- b) Projektové dny
- c) Diskuze
- d) Přednášky
- e) Exkurze
- f) Hra
- g) Jiné

(uved'te)

.....

.....